

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra právních dějin

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Organizace StB v letech 1945 – 1989 a její právní úprava

Předkládá: Daniel Komárek

Vedoucí práce: JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph. D.

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Daniel KOMÁREK**
Osobní číslo: **R20B0062P**
Studijní program: **B0421A220009 Právní specializace**
Téma práce: **Organizace StB v letech 1945 – 1989 a její právní úprava**
Zadávací katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

Úvod

1. Historický exkurs do vývoje státobezpečnostních a represivních složek první ČSR
2. Organizace StB a její vývoj po skončení 2. světové války
3. Příprava a proces přijetí zákona č. 149/1947 Sb. o národní bezpečnosti ze dne 11. července 1947
4. Organizace a činnost StB dle zákona o národní bezpečnosti v letech 1947 – 1968
5. Změny v koncepci StB období tzv. Pražského jara
6. Vývoj a činnost StB po roce 1968 až do jejího zrušení v roce 1990

Závěr

Resumé

Použitá literatura a prameny

Rozsah bakalářské práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

viz zvláštní seznam

Vedoucí bakalářské práce: **JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph.D.**
Katedra právních dějin

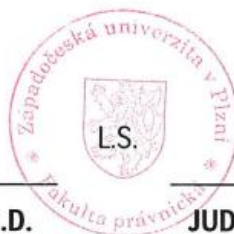
Datum zadání bakalářské práce: **22. června 2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 29. srpna 2022

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni dne 31. 3. 2023

Daniel Komárek

Poděkování

Zde bych chtěl tímto poděkovat JUDr. et Mgr. Vendulce Valentové, Ph. D. za užitečné rady, cenné připomínky a maximální vstřícnost při vedení mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	9
1 Historický exkurs do vývoje státobezpečnostních a represivních složek první ČSR.....	10
1.1 Řízení a dělení bezpečnostních složek	10
1.2 Četnictvo.....	11
1.2.1 Organizace četnictva v ČSR.....	12
1.2.2 Četnická služba.....	12
1.3 Policie	12
1.3.1 Organizační struktura policejních úřadů	13
1.3.2 Vývoj policejních úřadů po roce 1918	13
1.3.3 Sbory stráže bezpečnosti	14
1.3.4 Všeobecná kriminální ústředna	15
1.3.5 Mezinárodní komise kriminální policie	15
1.3.6 Ochranná zpravodajská služba	16
2 Organizace StB a její vývoj po skončení 2. světové války	17
2.1 Výchozí situace po 2. světové válce a zrod Sboru národní bezpečnosti	17
2.2 Vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek do přijetí zákona o národní bezpečnosti.....	19
2.2.1 Zemské odbory bezpečnosti	19
2.2.2 Státně bezpečnostní služba.....	22
2.2.2.1 Oddělení F OStB Praha.....	27
3 Příprava a proces přijetí zákona č. 149/1947 Sb. o národní bezpečnosti ze dne 11. července 1947	28
3.1 Nástin osnovy Dekretu prezidenta republiky a redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti se zaměřením na ustanovení o Státní bezpečnosti a politickém zpravodajství.....	29
3.1.1 Nástin osnovy Dekretu prezidenta republiky	29
3.1.2 3. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti	30

3.1.3	4. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti	31
3.1.4	5. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti	31
3.1.5	6. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti	31
3.1.6	7. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti	32
3.1.7	8. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti	33
3.2	Konečná verze zákona o národní bezpečnosti	33
4	Organizace a činnost StB podle zákona o národní bezpečnosti v letech 1947 – 1968	35
4.1	Zemské odbory bezpečnosti	35
4.2	Státně bezpečnostní služba	36
4.3	Bezpečnost a únor 1948.....	38
4.3.1	Vývoj událostí	38
4.3.2	Úloha Bezpečnosti.....	39
4.4	Organizace a činnost po „Vítězném únoru“	41
4.4.1	Početní stavy.....	41
4.4.2	Organizace	42
4.4.3	Činnost.....	46
4.4.3.1	Akce Kámen.....	47
4.4.3.2	Akce Neptun	48
5	Změny v koncepci StB v období tzv. Pražského jara.....	50
6	Vývoj a činnost StB po roce 1968 až do jejího zrušení v roce 1990.....	53
6.1	Vývoj a organizace StB	53
6.2	Činnost.....	56
6.2.1	Akce Asanace	58
6.2.2	Akce Kněz a Zahradník.....	59
6.2.2.1	Akce Kněz.....	60
6.2.2.2	Akce Zahradník.....	61
	Závěr.....	63

Resumé	65
Použitá literatura a prameny	67
Archivní prameny	67
Literatura	67
Sborníky	69
Internetové zdroje	69
Právní předpisy	70
Televizní pořady	71

Úvod

Organizaci StB v letech 1945-1989 jsem zvolil jako téma své bakalářské práce z několika důvodů. Způsob, jakým se komunisté zmocnili československého bezpečnostního aparátu a vytvořili z něj jeden ze základních pilířů své totalitní vlády v republice na několik desítek let, mi přijde velmi zajímavý. Nelze komunistům upřít jejich vychytralost a rafinovanost při přetváření Státní bezpečnosti různými reorganizacemi, reformami a legislativními změnami ve svůj mocenský nástroj, který hrál jednu z klíčových rolí nejen při státním komunistickém převratu v „Únoru 1948“, ale také po celou dobu komunistického Československa. Státní bezpečnost, její akce a metody vyšetřování jsou jakýmsi symbolem období komunistické diktatury, vystihující vztah KSČ k lidem tehdejšího Československa a je třeba na toto období nezapomínat, i to je jeden z důvodů, proč jsem si vybral právě toto téma pro svou závěrečnou práci.

V novodobé historii je v rámci československých, ale také mezinárodních dějin, několik milníků, udávajících směr StB na budoucí roky. Po dobu komunistů u moci se úkoly, činnost a metody práce Státní bezpečnosti měnily, vždy však měla StB jeden neměnný cíl, a to ochranu komunistického režimu v jeho aktuální podobě. Mezi základní metody práce Státní bezpečnosti patřily po celou dobu jejího fungování činnosti jako perzekuce, represe, násilí a cenzura. Ruku v ruce s režimem se vyvíjela také vnitřní organizace a personální obsazení v Bezpečnosti, které bylo potřeba pro „správné“ fungování tohoto aparátu. Práce se snaží ukázat také činnost Státní bezpečnosti na některých konkrétních akcích v praxi v období od konce 40. do poloviny 60. let, kdy byla StB mocensky na vrcholu a její činnost měla pouze v tomto období vliv na životy statisíců lidí, a poté v letech po období Pražského jara, kdy byla činnost StB ovlivněna především vyhlášením Charty 77 nebo také vznikem hnutí Svoboda v Polské lidové republice.

Cílem této práce je seznámit čtenáře s vývojem, organizací a činností StB od jejího vzniku v roce 1945 až po její zrušení v roce 1990 spolu s historickými událostmi, které vytvoření Státní bezpečnosti předcházely a poskytnout mu tak alespoň částečný vhled do její velice komplikované struktury a četných organizačních a personálních změn. Podaří-li se mé práci čtenáře srozumitelně provést jednotlivými etapami nejnovější historie v rámci bezpečnostního aparátu Československé republiky, pak bude záměr této práce naplněn.

1 Historický exkurs do vývoje státobezpečnostních a represivních složek první ČSR

První světová válka otřásla celým světem a již počátkem roku 1918 bylo možné předvídat rozpad Rakousko-Uherska, a tedy vznik samostatné Československé republiky. Rozhodujícím se pak stal 28. říjen 1918, kdy Národní výbor vyhlásil recepčním zákonem samostatný vznik československého státu. Protože spadalo území našeho státu až do tohoto roku pod Rakousko-Uhersko, byl tím mimo jiné ovlivněn také vývoj a organizace bezpečnostních složek.

Snahy o řešení otázek spojených s bezpečnostní službou se pojí s obdobím let 1848 - 1849, kdy se řadou evropských zemí prohnały revoluce, které nebyly policejní orgány schopny řešit. Tyto události vedly ke změnám právní úpravy činnosti státních policejních úřadů, zavedení četnictva podle lombardsko-benátského vzoru, a po pádu bachovského absolutismu v rámci samosprávy také k vytvoření místní policie.¹

V případě ČSR převzetím stávajícího právního řádu podle čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. a ve spojení s tím i právního systému nedošlo u československých bezpečnostních složek k zásadním organizačním změnám jako před rokem 1918. Stejná zůstala také náplň bezpečnostních sborů, a to ochrana státu a občana.²

1.1 Řízení a dělení bezpečnostních složek

Ozbrojené bezpečnostní složky měly v rámci státu zvláštní postavení, protože právě tyto složky vykonávaly tzv. brachiální sílu administrativního aparátu státu schopnou represe a potlačení odporu. Do agendy těchto složek patřila především péče o vnitřní bezpečnost státu. I po říjnovém převratu však patřily tyto bezpečnostní složky státu mezi nejvíce opovrhované a nenáviděné. Také proto způsobilo převzetí těchto institucí nově vzniklou československou republikou nemálo vnitřních problémů.³ Jedním z důvodů, které vedly k nenávisti a pohrdání těmito složkami je skutečnost, že až do rozpadu habsburské monarchie bezpečnostní sbory byly zneužívány a zneužívaly svých pravomocí na úkor

---

¹ Historie policie a četnictva - Policie České republiky. *Úvodní strana - Policie České republiky* [online]. Copyright © 2023 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 12.02.2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/historie-policie-a-cetnictva.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

² MACEK, Pavel. *Dějiny policie a četnictva*. Přeložil Lubomír UHLÍŘ. Praha: Police History, 1999. ISBN 80-902670-0-9., s. 11

³ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2., opr. vyd. Praha: Libri, 2003. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-195-7., s. 160

obyvatel monarchie.⁴ Po několika letech ale ČSR neměla ani s policejní, ani s četnickou službou větších problémů.⁵

Výkon bezpečnostní služby byl v podstatě zachován tak, jak byl vykonáván v Rakousko-Uhersku, byl tedy rozdělen mezi policii a četnictvo. Zatímco četnictvo vykonávalo tuto službu především na venkově za pomoci komunální policie, státní policie vykonávala službu ve statutárních městech. Tyto bezpečnostní složky byly nejprve spravovány jednotlivými odděleními podle zemského uspořádání, postupem času však docházelo k zestátnování policejní správy. Tento postupný proces vytváření nového státního bezpečnostního orgánu se odehrával na základě zákonných opatření Národního shromáždění formou vládních nařízení. Vnitřní organizace a činnost bezpečnostních sborů byla potom stanovena a upravena vnitřními předpisy ministerstva vnitra.⁶

1.2 Četnictvo

Po státním převratu v roce 1918 převzala první ČSR četnictvo podle vzoru zavedeného v Rakousko-Uhersku. Nejprve začalo sloužit četnictvo v Čechách a postupně se připojovaly složky četnictva i z dalších oblastí. V prvních letech republiky podléhalo četnictvo, podle zákona č. 1/1895 ř. z., který zde zůstal v platnosti, ministerstvu pro zemskou obranu. Již 27. listopadu 1918 bylo ale zařazeno pod ministerstvo vnitra výnosem MV č. 670, přičemž ministerstvo pro zemskou obranu mohlo zasahovat do věcí četnictva pouze, co se týče výcviku a výzbroje. V roce 1920 byl přijat první československý zákon upravující četnictvo, konkrétně se jednalo o zákon č. 299/1920 Sb. z. a n. Původní organizační ustanovení a služební instrukce z roku 1895 zůstaly v platnosti, ale byly upraveny a doplněny tak, aby odpovídaly novým okolnostem. Poslední změnou zákonů, která se vztahovala na četnictvo, byla novela zákonů o četnictvu a sborech strážce bezpečnosti, zákon č. 28/1928 Sb. z. a n., novelizující především právo četníka užít zbraň.⁷

---

⁴ ROUBÍK, František: Sborník věd právních a státních č. 39, Pokusy o zřízení četnictva v Čechách, Praha 1939, s. 188

⁵ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2., opr. vyd. Praha: Libri, 2003. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-195-7., s. 163

⁶ MACEK, Pavel. *Dějiny policie a četnictva*. Přeložil Lubomír UHLÍŘ. Praha: Police History, 1999. ISBN 80-902670-0-9., s. 15-19

⁷ Tamtéž, s. 52, 73

1.2.1 Organizace četnictva v ČSR

Organizační struktura československého četnictva se, jak již bylo zmíněno, vyvíjela z rakouského vzoru. Tato bezpečnostní složka, jejíž kořeny sahají až do 18. století, kdy byl Napoleonem zřízen speciální sbor „gens d'armes“, byla vojensky organizovaný ozbrojený sbor zajišťující vnitřní bezpečnost státu. Na nejnižší úrovni československého četnictva stály místní četnické stanice, které byly zodpovědné za bezpečnost v dané obci a jejím okolí. Jednotlivé místní stanice byly řízeny okresním četnickým velitelstvím, a tyto pak zemským četnickým velitelstvím. V čele četnictva stál generální ředitel s dalšími řídicími orgány ministerstva vnitra.⁸

1.2.2 Četnická služba

Činnost četnictva byla upravena Služební instrukcí pro četnictvo, podle které mělo četnictvo na základě platných právních předpisů a nařízení příslušných státních úřadů zajišťovat veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost na celém území ČSR. Četnická služba byla rozdělena do dvou kategorií, a to na službu obyčejnou a službu zvláštní. Služba obyčejná zahrnovala běžné úkony, které byly součástí standardních povinností četnictva a nevyžadovaly speciálních pokynů úřadů, jako např. chránit osobu i majetek každého státního občana, dohlížet na dodržování předpisů nebo zatýkat stíhané osoby. Na druhé straně služba zvláštní zahrnovala plnění speciálních vrchnostenských nařízení, asistenční služby či eskortování vězňů. V případě záležitostí místní policie bylo obecně úkolem četnictva pouze na situaci dohlížet a případně obcím poskytnout potřebnou pomoc.⁹

1.3 Policie

Protože byla za habsburské monarchie policie řízena především na úrovni obce, byla zpočátku síť policejních úřadů v ČSR vcelku řídká. Tento přejatý rakouský systém státní policie se skládal z policejního ředitelství v Praze a Brně,¹⁰ policejního komisařství v Plzni a Moravské Ostravě a pohraničního policejního komisařství Bratislava, Podmokly, Cheb a Bohumín. Uniformovanou policií však disponovalo pouze policejní ředitelství v Praze, na ostatních místech byla bezpečnostní služba vykonávána obecními policejními sbory. Problematická byla také situace v pohraničí s většinovým německým obyvatelstvem, kde zdejší

⁸ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2., opr. vyd. Praha: Libri, 2003. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-195-7., s. 160

⁹ MACEK, Pavel. *Dějiny policie a četnictva*. Přeložil Lubomír UHLÍŘ. Praha: Police History, 1999. ISBN 80-902670-0-9., s. 73, 75-76

¹⁰ Později na základě zákona č. 165/1920 Sb. z. a n. bylo obnoveno také policejní ředitelství v Bratislavě vyhláškou MV č. 538/1920 Sb. z. a n. a Košicích vyhláškou MV č. 646/1920 Sb. z. a n.

iridentistické skupiny¹¹ usilovaly o připojení k Německu. Toto hnutí bylo mj. podporované také místními policejními orgány složenými z německých příslušníků sboru, které se po potlačení tohoto hnutí staly pro ČSR v podstatě nepoužitelnými.¹²

Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi byla státní policie kromě státního policejního pohraničního úřadu v Bratislavě v podstatě neexistující. V obou zemských zřízeních fungovala policie na principu municipálním, tedy v jednotlivých městech byla zřízena městská policie.¹³

1.3.1 Organizační struktura policejních úřadů

Organizační struktura státních policejních úřadů vycházela z předpisů, které byly vytvořeny za doby bývalé habsburské monarchie. Na vedoucích pozicích policejních úřadů, jako byli policejní ředitelé a správci policejního komisařství, stáli úředníci s právnickým vzděláním. Vedoucí úředníci měli na starosti policejní službu ve svém obvodu a pro potřeby agendy, kterou tito úředníci obstarávali, disponovali nutným administrativním personálem, pomocnými kancelářskými pracovníky a složkami neuniformované a v Praze uniformované stráže bezpečnosti, které sloužily jako výkonný orgán policejního úřadu. Policejní ředitelství byla podřízena zemskému prezidentovi a policejní komisařství příslušnému okresnímu hejtmanovi. V nejvyšším stupni pak podléhaly všechny tyto úřady ministerstvu vnitra.¹⁴

1.3.2 Vývoj policejních úřadů po roce 1918

Po roce 1918 se síť policejních úřadů v ČSR začala postupně rozrůstat. Vláda byla zákonem č. 165/1920 Sb. n. a z.¹⁵ zmocněna po dobu pěti let, kdekoliv to bylo potřeba, zřizovat státní policejní úřady, jejichž úkolem bylo pečovat o veřejnou bezpečnost a vnitřní klid, starat se o bezpečnost osob a majetku, udržovat veřejný řád a vést v patrnosti obyvatelstvo a cizince. Při zřizování nových státních policejních úřadů se vycházelo z dosavadních platných právních předpisů, které byly upravovány, aby vyhovovaly místním potřebám. Tyto nově zřízené úřady měly převzít dosavadní působnost obecní, co se týče policie bezpečnostní,

---

¹¹ Iridentismus je ideologií, usilující o anexi části území jiného státu s vlastní národnostní menšinou.

¹² Tamtéž, s. 21

¹³ Tamtéž, s. 21-22

¹⁴ Tamtéž, s. 21

¹⁵ Později doplněný zákonem č. 208/1931 Sb. z. a n., který upravil pravomoc vlády zřizování státních policejních úřadů vyplývající z tohoto zákona právě v obcích, jejichž zastupitelstvo k tomu vyjádřilo souhlas.

mravnostní a čelední, a působnost okresní politické správy ve věcech správy policejní.¹⁶

Významné změny přineslo vládní nařízení č. 51/1936 Sb. z. a n., podle tohoto nařízení náležela působnost státním policejním úřadům v jejich správním obvodu v rozsahu, který stanovil ministr vnitra. Dále měly tyto úřady pečovat o veřejnou bezpečnost a klid, starat se o bezpečnost osob a majetku, udržovat veřejný pořádek, zejména bdít nad veřejnou mravností, vést evidenci obyvatelstva a cizinců a plnit úkoly, vyplývající ze zvláštních předpisů. Vláda potom podle potřeby mohla zřizovat a zrušovat státní policejní úřady a stanovit nebo měnit jejich sídla a správní obvody.¹⁷

Na nejnižší úrovni, pokud nebyla kompetence přenesena na státní policejní úřad, vykonávaly policejní funkce samotné obce. Velikost, potřeby a finanční možnosti obce určovaly rozsah a počet výkonných orgánů. Příprava místní stráže bezpečnosti byla velmi rozmanitá, protože obec sama zodpovídala za všechny policejní záležitosti. V případě, kdy si obec sama nevystačila, zpravidla v řešení kriminálních případů, vyžádala si pomoc četnictva.¹⁸

1.3.3 Sbory stráže bezpečnosti

Státní policie se dělila na sbory uniformované stráže bezpečnosti a sbory neuniformované stráže bezpečnosti. Uniformovaná stráž bezpečnosti vykonávala pořádkovou a strážní službu, zatímco neuniformovaná stráž bezpečnosti vykonávala službu zpravodajskou, vyšetřovací, pátrací, dohledací apod. Výkon služby sborů stráže bezpečnosti upravovalo ministerstvo vnitra služebním řádem.¹⁹ SUSB a SNSB patřily vždy ke státním policejním nebo politickým úřadům, pro které byly zřízeny. Podřízeny byly potom přednostovi příslušného úřadu a rozděleny na úředníky a gážisty mimo hodnostní třídy.²⁰

Vlastní právní úprava státní policie přišla až se zákonem č. 230/1922 Sb. z. a n., který sice sbory stráže bezpečnosti jednotně upravoval, ale nesjednocoval. A s prováděcím nařízením č. 295/1922 Sb. z. a n., které upravilo především

---

¹⁶ Zákon č. 165/1920 Sb. z. a n., jímž se vláda zmocňuje zřizovati státní policejní úřady

¹⁷ Vládní nařízení č. 51/1936 Sb. z. a n., o organizaci policejní správy a služby a o některých jiných opatřeních v oboru vnitřní správy

¹⁸ Tamtéž, s. 26-29

¹⁹ Tamtéž, s. 34-36

²⁰ Historie policie a četnictva - Policie České republiky. *Úvodní strana - Policie České republiky* [online]. Copyright © 2023 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 14.02.2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/historie-policie-a-cetnictva.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

příslušný úřední název a podřízenost jednotlivých sborů. Ke změnám organizace policie ji až více méně dohnala nepříjemná situace v sudetských oblastech, kde byla místní policejní správa vykonávána nespolehlivými německými městskými samosprávami. Tato situace byla řešena již zmiňovaným vládním nařízením č. 51/1936 Sb. z. a n., kterým se odstranila stávající nejednotnost policejních sborů, vytvořením jednotného uniformovaného a jednotného neuniformovaného sboru.²¹

1.3.4 Všeobecná kriminální ústředna

V důsledku nárůstu kvalifikované kriminality, kterou již místní policie nebyla schopna účinně řešit, a potřeby zkoordinování pátrací služby mezi státní policií a četnictvem byla v roce 1929 při policejním ředitelství v Praze zřízena Všeobecná kriminální ústředna. Činnost VKÚ se především vztahovala na vytváření centrálního seznamu zločinců, kteří vykonávali trestnou činnost nejen na určitém území, zločinců specializujících se buď na určitý druh trestné činnosti nebo používajících specifické metody při jejich páchání, a zločinců zvláště nebezpečných. VKÚ měla rovněž několik svých oddělení k výkonu úkolů na ni přenesených z jiných součástí pražského policejního ředitelství. Pro výkon jí svěřených úkolů spolupracovala VKÚ se státními policejními úřady a četnickými stanicemi. Tyto orgány byly povinny VKÚ neprodleně informovat o zločincích spadajících do výše uvedených kategorií a o trestných činech, které spáchali. Nicméně VKÚ nebyla pro policejní úřady a četnické stanice orgánem nadřízeným.²²

1.3.5 Mezinárodní komise kriminální policie

Po prvním pokusu zmařeném 1. světovou válkou, se v roce 1923 konal 2. světový kongres kriminální policie. Z kongresu zabývajícím se otázkami jako organizace mezinárodního styku bezpečnostních úřadů a pomoc při stíhání zločinců, vydávání zatčených osob k potrestání do ciziny, zavedení mezinárodní policejní řeči nebo rozvoj kriminální vědy vznikla tzv. Mezinárodní komise kriminální policie. Centrála MKKP sídlila ve Vídni a pro výkon její agendy byly v úřadu zavedeny specializované sekce, které se zabývaly padělky, otisky prstů, falešnými pasy, obchodem s narkotiky, nebezpečnými zločinci apod. Vytvoření MKKP lze považovat jako jeden z prvních kroků vedoucích ke vzniku dnešního Interpolu.²³

---

²¹ MACEK, Pavel. *Dějiny policie a četnictva*. Přeložil Lubomír UHLÍŘ. Praha: Police History, 1999. ISBN 80-902670-0-9., s. 35-36

²² Tamtéž, s. 31

²³ Tamtéž, s. 32-34

1.3.6 Ochranná zpravodajská služba

Pro tuto bakalářskou práci je nejdůležitější Ochranná zpravodajská služba, která byla základním stavebním kamenem pro vznik StB. Ochranná zpravodajská služba byla zřízena jako oddělení ministerstva vnitra, které mělo sledovat státu nebezpečné osoby a skupiny. Zpravodajská služba byla zavedena v prezidiu všech zemských úřadů a policejních ředitelstvích jako zpravodajské oddělení. Prostřednictvím těchto oddělení pak jednotlivá prezidia řídila zpravodajskou činnost v zemích ČSR. Ochranná zpravodajská služba vydávala pokyny okresním hejtmanům, policejním ředitelům a správcům policejních komisařství a získávala od nich veškeré poznatky nejen o sledovaných skupinách, vykonávala proti nim zaměřenou činnost a informovala o nich prezidium MV. V roce 1923 v souvislosti se zákonem č. 50/1923 Sb. z. a n. došlo k reorganizaci Ochranné zpravodajské služby, která se s názvem Zpravodajská ústředna stala vnitřní součástí policejního ředitelství v Praze, přímo podřízená policejnímu prezidentovi. ZUs vedla záznamy o všech případech špionáže a osobách z ní odsouzených nebo podezřelých. Tyto záznamy obsahovaly jména, krycí jména, osobní údaje, podpisy, kontakty apod. ZUs se od května 1933 mimo jiné věnovala sběru informací týkajících se činnosti, metod práce a kontaktů Komunistické strany Československa s Kominternou,²⁴ a komunistickými stranami v zahraničí. Zpravodajské oddělení prezidia policejního ředitelství v Praze bylo v roce 1937 reorganizováno a vzniklo oddělení pro státní bezpečnost pod zkratkou StB. Jeho úkolem bylo zajistit bezpečnost státu, veřejných institucí státu, institucí důležitých pro obranu státu a domácích a zahraničních státních činitelů. Také bylo zodpovědné za sledování veřejného politického, sociálního, národnostního, náboženského a dalšího hnutí, aby nedocházelo k ohrožení státních a veřejných zájmů. Další úkoly zahrnovaly sledování tuzemského a zahraničního tisku a udržování evidence osob, organizací a aktivit, které mohly ohrožovat bezpečnost státu, včetně politických organizací, ilegálních skupin a dalších.²⁵

---

²⁴ Kominternu byla mezinárodní komunistická organizace založena v Moskvě roku 1919 s cílem celosvětového vítězství komunismu.

²⁵ Tamtéž, s. 29-30

2 Organizace StB a její vývoj po skončení 2. světové války

2.1 Výchozí situace po 2. světové válce a zrod Sboru národní bezpečnosti

Po skončení 2. světové války a osvobození Československa od nacistického Německa byl zásadním dokumentem pro obnovu státu Košický vládní program, zpracovaný zástupci Národní fronty v Moskvě a schválený 5. dubna 1945 v Košicích. Pro moskevské vedení KSČ byla neakceptovatelná jak obnova původního státního aparátu z předmnichovské doby, tak převzetí státních institucí, které byly připravovány exilovou vládou v Londýně. Z tohoto důvodu vyhlašoval Košický vládní program nahrazení původního státního aparátu novým systémem národních výborů.²⁶

Diskuse mezi vedením KSČ a československou vládou ohledně uspořádání státní správy včetně bezpečnostního aparátu nakonec vedla k podepsání dekretu prezidenta republiky o národních výborech²⁷, které se později staly orgány státní správy v osvobozené ČSR.²⁸

Při vytváření nových bezpečnostních orgánů sehrálo zásadní úlohu především ministerstvo vnitra, které díky svému postavení jako nejvyššího orgánu bezpečnostní správy bylo odpovědné za řízení bezpečnostního výkonu. Zároveň bylo centrem celé vnitřní správy země a mělo na starosti budování a všeobecné řízení národních výborů, které v obvodu své působnosti odpovídaly za péči o vnitřní národní bezpečnost. KSČ si tohoto postavení MV byla vědoma a již v roce 1943 při rozhovorech K. Gottwalda s dr. Benešem v Moskvě usilovala o to, aby byl úřad ministra vnitra svěřen členovi KSČ. To se také představitelům KSČ v březnu 1945 při jednání o složení nové vlády podařilo prosadit a novým ministrem vnitra v osvobozeném ČSR se poprvé v historii stal komunista, V. Nosek.²⁹

Při vytváření nových bezpečnostních orgánů a zajišťování bezpečnostních služeb disponovaly nejvyššími pravomocemi zejména zemské a okresní výbory. Právě tyto

---

²⁶ SNÍTIL, Zdeněk. *Stručný přehled dějin SNB [Sbor národní bezpečnosti]*. Praha: Správa pro politických. vzděl., kulturní a propagační činnost FMV, 1981., s. 44

²⁷ Dekret prezidenta republiky č.18 ze 4.12.1944 publikovaný vyhláškou MV č. 43/1945 Sb.

²⁸ KVAPÍLOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945 – 1950 se zaměřením na veřejněbezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku. In Sborník archivu ministerstva vnitra 1/2003 [online]. Praha: Odbor archivní a spisové služby MV ČR, 2003 [cit. 2023-02-18]. Internetová verze Sborníku AMV 1/2003. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik1-2003/sbornik1.pdf>, s. 68

²⁹ SNÍTIL, Zdeněk. *Stručný přehled dějin SNB [Sbor národní bezpečnosti]*. Praha: Správa pro politických. vzděl., kulturní a propagační činnost FMV, 1981., s. 46

orgány nesly hlavní odpovědnost za provádění praktických opatření uvedených v Košickém vládním programu, a proto KSČ požadovala, aby národní výbory měly k dispozici ozbrojené sbory k zajištění bezpečnosti. Bezpečnostní složky národních výborů vznikaly mnohdy za pomoci Rudé armády, která jim poskytovala zbraně na celém území Československa. Tyto složky byly však pouze dočasného charakteru a po vytvoření základů nových bezpečnostních orgánů ČSR byly v období června a července roku 1945 zrušeny.³⁰

Proces přetváření bezpečnostního aparátu byl zahájen nejprve na Slovensku, kde Slovenská národní rada již ve druhé polovině února 1945 jednala o nové organizaci bezpečnostní služby. Z ostrého boje mezi demokraty, kteří usilovali o zachování četnictva, a komunisty usilující o jeho rozpuštění vzešla 23. února 1945 dvě nařízení:³¹ nařízení č. 6, kterým bylo rozpuštěno četnictvo a policie a nařízení č. 7, na jehož základě byl pro bezpečnostní službu na Slovensku zřízen organizační sbor „Národná bezpečnosť“.³²

Návrh nové československé bezpečnostní služby připravovalo v čele s V. Noskem ministerstvo vnitra a bylo projednáváno na plenární schůzi dne 17. dubna 1945. Podle návrhu budování nové Národní bezpečnostní služby vycházející z Košického vládního programu se měla nová organizace této služby skládat ze tří složek, a to z uniformovaného sboru Národní bezpečnosti namísto bývalého četnictva a policie, dále z pohotovostního sboru a ze sboru neuniformované Národní bezpečnostní služby, který zahrnoval také vnitřní a zahraniční politické zpravodajství. MV mělo rovněž převzít zvláštní bezpečnostní služby pro ochranu prezidenta republiky, členů vlády a vedoucích představitelů ústředních úřadů.³³ Tento návrh na novou organizaci bezpečnostních sborů byl snadno přijat. Pro KSČ bylo klíčové, aby se na území Československa vytvořil jednotný a centrálně řízený bezpečnostní aparát, protože jak mj. ukázal následný politický vývoj, usnadnilo toto pojetí bezpečnostní služby Komunistické straně ovládnutí všech orgánů a složek státního aparátu podřízených ministerstvu vnitra.³⁴

K zahájení procesu vytváření nových bezpečnostních sborů v Českých zemích došlo v květnu 1945, přičemž vycházelo právě z usnesení vlády 17. dubna 1945.

---

³⁰ Tamtéž, s. 46-47

³¹ Tamtéž, s. 48

³² KROUPA, Vlastislav. *Historie SNB v dokumentech*. Praha: Naše vojsko, 1984., s. 24-25

³³ Tamtéž, s. 28-29

³⁴ MALÝ, Karel a Ladislav SOUKUP, ed. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0863-4., s. 399

Proces vytváření nového bezpečnostního aparátu byl od počátku ovlivňován národními výbory a ministerstvem vnitra.³⁵ Ke konci května 1945 byla vytvořena při národních výborech v Praze, Brně a její expozitury v Moravské Ostravě Komise pro vnitřní národní bezpečnost, která převzala značné množství úkolů spadajících do agendy národních výborů, mj. právě budování nového Sboru národní bezpečnosti a řízení očisty státních orgánů podle politické spolehlivosti a lidové demokracie.³⁶ Vedle původních řídicích orgánů bezpečnostní služby byla utvářena nová hlavní a zemská velitelství Sboru národní bezpečnosti, která postupně přebírala funkce ústředních řídicích orgánů. Ke 30. červnu 1945 byl poté ministerstvem vnitra vydán výnos, který zrušil sbory četnictva, uniformované státní policie, obecní výkonné policie a současně byla na principu vojenské organizace³⁷ a dvojí podřízenosti³⁸ namísto nich vyhlášena v Českých zemích organizace jednotného Sboru národní bezpečnosti.³⁹

2.2 Vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek do přijetí zákona o národní bezpečnosti

2.2.1 Zemské odbory bezpečnosti

V říjnu 1945 vznikly z rozhodnutí ÚV KSČ tzv. Zemské odbory bezpečnosti, vykonávající svou působnost vedle zemských národních výborů, které od KVNB převzaly budování vnitřní národní bezpečnosti. Záměr vzniku Zemských odborů bezpečnosti byl čistě politický, protože měla KSČ problém s ovládnutím složky státní bezpečnosti, zejména kvůli náročným kritériím pro výběr uchazečů na základě vzdělání a zkušeností, snažila se ovládnout zpravodajství v ZOBU, což se jí také dařilo. Tyto odbory se skládaly ze 4 oddělení: ZOB I. – vnitro, ZOB II. – zpravodajský úsek, ZOB III. – právní a správní úsek, ZOB IV. – dopravní úsek. Pro tuto práci je klíčová role ZOB II., které mělo za úkol zajišťovat zpravodajské a státně bezpečnostní služby. ZOB II. však mohlo činnosti směřující proti státu pouze objasňovat a získané poznatky předávalo útvarům Státní bezpečnosti, zvláště

---

³⁵ SNÍTIL, Zdeněk. *Stručný přehled dějin SNB [Sbor národní bezpečnosti]*. Praha: Správa pro politickových. vzděl., kulturní a propagační činnost FMV, 1981., s. 48-49

³⁶ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2., s. 18

³⁷ Princip vojenské organizace zajišťoval jednotné a centralizované řízení, závaznost rozkazů a instrukcí pro podřízené útvary.

³⁸ Princip dvojí podřízenosti spočíval v tom, že bezpečnostní orgány měly postavení výkonných orgánů správních institucí, konkrétně národních výborů.

³⁹ SNÍTIL, Zdeněk. *Stručný přehled dějin SNB [Sbor národní bezpečnosti]*. Praha: Správa pro politickových. vzděl., kulturní a propagační činnost FMV, 1981., s. 49

zajímavé materiály byly potom tajně předávány přímo KSČ. Přestože nebylo výkonnou složkou, prováděly se v prostorách ZOB II již od počátku výslechy válečných zločinců a získané informace byly následně využívány pro zpravodajské účely.⁴⁰

Přímým nadřízeným orgánem pro zpravodajské centrály ZOB II. byl ZNV, nejvyšším nadřízeným orgánem byl potom odbor Z, od 2. prosince 1946 označovaný jako VII. odbor MV, který jednotně řídil politické zpravodajství v celém Československu. Jednotlivým zpravodajským centrálám byly podřízeny tzv. oblastní zpravodajské odbočky, vykonávající zpravodajské služby v jednotlivých oblastech příslušného ZNV. Podle významu a důležitosti mohly být v jednotlivých okresech zřízeny ještě tzv. oblastní zpravodajské pobočky. OZO a OZPO byly tedy zřízeny paralelně se zemskými, oblastními a okresními úřadovnými StB.⁴¹

Obecně platilo, že OZO se skládaly ze tří úředníků, kteří spolupracovali s dalšími složkami SNB. Po výkonné stránce nejvíce spolupracovali s úřadovnými StB, které pro ně prováděly sledování, šetření a v případě potřeby zahajovali trestní stíhání. OZPO byly jako nejnižší článek typicky tvořeny pouze jedním úředníkem, který sepisoval veškeré zjištěné materiály ve svém bytě.⁴²

Činnost ZOB II. se zaměřovala především na tři hlavní typy činností: Politické zpravodajství, Obranné zpravodajství a Hospodářské zpravodajství. Politické zpravodajství zajišťovalo sledování a odhalování protistátní činnosti a nepřátel státu. Obranné zpravodajství především odhalovalo zbylé nacistické zpravodajské a policejní organizace, válečné zločince atp. Funkcí hospodářského zpravodajství byla potom ochrana zestátněného průmyslu a boj proti hospodářské sabotáži.⁴³ Významným bylo také studijní oddělení, které vyhodnocovalo písemné materiály, získávalo zpravodajské poznatky z výpovědí válečných zločinců nebo prošetřovalo aktivity jak komunistického, tak i nekomunistického odboje, s možností případného využití získaných informací k připravovanému politickému boji. Pro

---

⁴⁰ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2., s. 26-27

⁴¹ Tamtéž, s. 27

⁴² Tamtéž, s. 28

⁴³ PERSAK, Krzysztof, Łukasz KAMIŃSKI, Pavel ŽÁČEK a Petr BLAŽEK, ed. *Čekisté: orgány státní bezpečnosti v evropských zemích sovětského bloku 1944-1989*. Přeložil Markéta PÁRALOVÁ TARDY. Praha: Academia, 2019. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-3048-1., s. 262

úplnost, pražská centrála ZOB II. byla k prosinci 1946 organizačně členěna na prezidium, politické zpravodajství, obranné zpravodajství, hospodářské zpravodajství, studijní, organizační, osobní, účetní, evidenční a pomocné oddělení.⁴⁴

Od počátku své existence se Zpravodajská služba aktivně vměšovala do výkonných orgánů,⁴⁵ což vedlo k nárůstu nepopularity mezi bezpečnostními složkami. Tento konflikt mezi Zpravodajskou službou a bezpečnostními složkami bránil nezbytné úzké spolupráci mezi nimi. Aby se předešlo stávajícím nedostatkům, mělo dojít k reorganizaci Zpravodajské služby jejím začleněním do státně bezpečnostní služby, a pro nejdůležitější úkoly měla být na MV vytvořena centrální řídicí a výkonná zpravodajská skupina. Běžnou zpravodajskou činnost měly provádět oblastní oddíly státně bezpečnostních složek SNB a za hloubkové zpravodajství měla být odpovědná centrální skupina na MV. V souvislosti s tím také 15. dubna 1947 proběhla reorganizace všech zpravodajských centrál ZOB II, kterou vymyslel a prosadil Š. Plačka, s cílem oklamat politické protivníky a získat neomezený vliv komunistů ve zpravodajské činnosti. Reorganizace zahrnovala zachování ZOB II. a OZO jako centrálního bodu zpravodajské činnosti a vytvoření nových kontrolních a instruktážních organizačních jednotek, které měly jako jeden z primárních úkolů vybudovat kontrolní síť ke sledování práce orgánů StB. Komunistické zpravodajství v ZOB II bylo integrováno do Zemského národního výboru v Praze, kde byl namísto Politického, Obranného a Hospodářského zpravodajství vytvořen operativní sektor MV. Tento operativní sektor formálně pracoval pro Zemský národní výbor, ale ve skutečnosti sloužil jako ústřední zpravodajský úřad. Tímto byla zajištěna celostátní kompetence ve zpravodajství pro oddělení a organizační jednotky pražského ZOB II.⁴⁶, a byla vyčleněna zpravodajská operativa z dosahu ministerstva vnitra, kde dosud působily pro komunisty nedůvěryhodné osoby. Komunistická převaha v ZOB II. byla ještě upevněna doplněním několika sympatizujících úředníků pro výkon zpravodajské služby.⁴⁷

---

⁴⁴ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2., s. 29-30

⁴⁵ Výkonným orgánem pro Zpravodajskou službu byl Sbor národní bezpečnosti, kdy nejvyšším orgánem SNB bylo Zemské velitelství SNB, kterému podléhaly pořádkové a pohotovostní jednotky SNB, Státní bezpečnost a Kriminální služba.

⁴⁶ Do pražského ZOB II. byly mj. z obav dekonspirace odboru Z MV od druhé poloviny roku 1946 převáděny veškeré evidence a těžiště práce.

⁴⁷ Tamtéž, s. 32, 90

2.2.2 Státně bezpečnostní služba

Vytváření nové státně bezpečnostní služby bylo v porovnání se zpravodajskými a pohotovostními složkami značně obtížnější. V návrhu organizace vnitřní národní bezpečnosti v Čechách, který vydal ZOB v Praze dne 14. srpna 1945, bylo mj. uvedeno, že úkoly vnitřní národní bezpečnosti měly vykonávat ministerstvo vnitra a zemské a okresní národní výbory. Řídícím orgánem pro vykonávání náležitých úkolů byl Zemský národní výbor, který je plnil právě prostřednictvím ZOBu. V praxi byly Zemské úřadovny StB zřízeny u všech Zemských velitelství SNB a u expozitury ZV SNB v Ostravě, u oblastních velitelství SNB potom v každém kraji oblastní úřadovny StB a u okresních velitelství SNB okresní úřadovny StB.⁴⁸

V polovině září 1945 se odbor ministerstva vnitra pro politické zpravodajství pokusil prosadit podřízení politického zpravodajství Státně bezpečnostní službě.⁴⁹ Ta se měla zabývat pátráním, sledováním, odhalováním a zneškodňováním osob, skupin osob a celých organizací, které připravovaly nebo se již zabývaly činností, která byla namířena proti Československému státu a jeho lidově demokratickému zřízení a byla trestná podle zákona na ochranu republiky ve smyslu příslušných dekretů prezidenta republiky. Dále se měla zabývat cizineckými, spolkovými, shromažďovacími otázkami, stíhat a trestat přestupky, nepřístojné chování, urážlivé výroky a podání na úřady apod. Tyto Státně bezpečnostní a politicky zpravodajské služby se měly řídit prozatímními předpisy a směrnicemi z doby před Mnichovem, pokud neodporovaly programovým zásadám vlády, vládním nařízením ze dne 5. května 1945 č. 4 Sb. o volbě a pravomoci národních výborů a směrnicím ministerstva vnitra pro místní a okresní národní výbory, schváleným vládou Československé republiky ze dne 10. května 1945.⁵⁰

Pověřením ZNV v Praze se 20. září 1945 stal přednostou Zemské úřadovny Státní bezpečnosti v Čechách J. Prosser, kterému bylo svěřeno v Čechách vybudovat Státní bezpečnost. Zemská úřadovna Státní bezpečnosti oficiálně vznikla 1. října 1945 v Praze jako řídicí a kontrolní orgán státně bezpečnostní služby v Čechách. Od konce října téhož roku bylo na organizaci StB podáno několik návrhů a po vypuštění pasáží, které kolidovaly se zaměřením politického zpravodajství,

---

⁴⁸ Tamtéž, s. 39

⁴⁹ PERSAK, Krzysztof, Łukasz KAMIŃSKI, Pavel ŽÁČEK a Petr BLAŽEK, ed. *Čekisté: orgány státní bezpečnosti v evropských zemích sovětského bloku 1944-1989*. Přeložil Markéta PÁRALOVÁ TARDY. Praha: Academia, 2019. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-3048-1., s. 263

⁵⁰ Archiv bezpečnostních složek, sign. 310-4-3, Opis výnosu MV – organizace Státní bezpečnosti a politického zpravodajství., s. 3, 10

byl 21. listopadu 1945 Zemskou úřadovnou Státní bezpečnosti vydán výnos o organizaci StB, na jehož základě byla budována personální, hospodářská, účetní a další oddělení. Zároveň také vznikaly nové oblastní odbočky Státní bezpečnosti OStB I.-VI. v Praze, Plzni, Hradci Králové, Liberci, Karlových Varech a Českých Budějovicích.⁵¹

Výnos o organizaci StB ze 21. listopadu 1945 byl však zrušen dalším výnosem Zemské úřadovny Státní bezpečnosti ze dne 1. března 1946, který v souladu s připravovaným zákonem o národní bezpečnosti Státně bezpečnostní službu znovu upravil, a to zejména úkoly státně bezpečnostní služby a orgány státně bezpečnostní služby. Služba Státní bezpečnosti se měla zabývat zajištěním Československé republiky před útoky na její svrchovanost, samostatnost, celistvost a demokraticko-republikánskou státní formu, bezpečnost a obranu, zajistit osobní bezpečnost ústavních činitelů a obranu proti hospodářskému vyzvědačství. Příslušné úkoly mělo v ČSR vykonávat ministerstvo vnitra prostřednictvím Ústředny Státní bezpečnosti, zemských úřadoven Státní bezpečnosti a oblastními odbočkami Státní bezpečnosti.⁵²

ÚStB nebyla organizační složkou SNB, ale byla přímo součástí ministerstva vnitra a zároveň nejvyšší úřad pro Státně bezpečnostní služby.⁵³ Zajímavostí je, že přestože byla ÚStB upravena tímto výnosem, oficiálně byla zřízena až na základě zákona o státní bezpečnosti.⁵⁴ ZúStB byla oddělením ZNV a po stránce odborného výkonu služby byla samostatným řídicím a kontrolním orgánem Státně bezpečnostní služby v zemi a příslušely jí též dispozice s příslušníky této služby. OStB byly potom pobočkami zemských úřadoven Státní bezpečnosti po stránce odborného výkonu Státně bezpečnostní služby. Oblasti OStB se až na pár výjimek shodovaly s oblastmi SNB.⁵⁵

Ministerstvo vnitra ve svém výnosu ze začátku března stanovilo, že vykonává úkoly Státní bezpečnosti pomocí svého odboru Z, jako Ústředny Státní bezpečnosti

---

⁵¹ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2., s. 39-40

⁵² Archiv bezpečnostních složek, sign. 310-4-9, Výnos MV – organizace a úkoly státně bezpečnostní služby v Čechách., s. 2

⁵³ Tamtéž, s. 3

⁵⁴ MALÝ, Karel a Ladislav SOUKUP, ed. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0863-4., s. 401

⁵⁵ Archiv bezpečnostních složek, sign. 310-4-9, Výnos MV – organizace a úkoly státně bezpečnostní služby v Čechách., s. 3

a politického zpravodajství. V říjnu byl potom vydán prozatímní organizační řád Státně bezpečnostní služby⁵⁶, jehož úkolem bylo sjednotit organizační formy, které se na různých předpokladech vytvořily v jednotlivých zemích samostatně. Tento prozatímní organizační řád upravoval především úkoly Státně bezpečnostní služby, její rozdělení, úkoly náležející odboru Z, vymezil místo a působnost zemských a oblastních úřadoven StB, pobočky zpravodajské služby a její poměr k StB a poměr StB ku správním úřadům.⁵⁷

Úkoly StB upravoval čl. 1, který stanovil, že hlavním úkolem Státně bezpečnostní služby je ochrana bezpečnosti československého státu a vymožeností národní revoluce, tedy především vyšetřování a stíhání trestných činů, spáchaných proti státu, vyšetřování a stíhání veškerých útoků proti ústavním činitelům ČSR, ochrana a vyšetřování ve věcech ohrožení bezpečnosti představitelů cizích států na území ČSR, vyšetřování a stíhání průmyslového a hospodářského vyzvědačství, záškodnictví a podobných pletich proti hospodářským zájmům státu, provádění preventivních opatření k zabránění těchto činností, spolupůsobení ve správním řízení státně politického významu, zejména při evidenci cizinců, vydávání pasů, zbrojních listů, národní spolehlivosti a ve spolkových, shromažďovacích, tiskových apod. záležitostech.

Článek 2 svěřil úkoly Státně bezpečnostní služby ministerstvu vnitra, zemským a okresním národním výborům s tím, že tyto byly podle čl. 11 jako správní úřady národní bezpečnosti v oboru Státně bezpečnostní služby orgány vedoucími a řídicími. Ministerstvo vnitra úkoly náležející do své agendy provádělo odborem Z a zemské národní výbory pomocí ZúStB, OStB a PoStB. Odboru Z podle čl. 3 příslušelo zejména jednotné vedení a řízení Státně bezpečnostní služby, její organizace a vydávání předpisů o jejím výkonu, dozor nad jejím výkonem, vedení ústředních evidencí pachatelů a trestných činů, spáchaných proti bezpečnosti státu, vedení příslušných kartoték,⁵⁸ ústřední vedení zjišťovací služby,⁵⁹ ústřední vedení Státně bezpečnostní technické služby, věci studijní, archivní a propagační,

---

⁵⁶ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2., s. 40

⁵⁷ Archiv bezpečnostních složek, sign. 310-4-11, Prozatímní organizační řád státně bezpečnostní služby, s. 1

⁵⁸ Pokud by šlo o jejich obvod, mohly tyto evidence využívat i zemská a oblastní úřadovna StB v Praze.

⁵⁹ Jednalo se především o sbírky podobenek, rukopisů apod., daktyloskopie byla však vedena Kriminální ústřednou, která měla s odborem Z co nejužší spolupracovat.

provádění preventivních opatření k zabránění trestné činnosti proti bezpečnosti státu, sbírání a soustřeďování veškerých správ, týkajících se bezpečnosti státu od zemských a oblastních úřadoven Státní bezpečnosti, provádět svými orgány veškeré úkony, spadající pod pojem Státní bezpečnosti podle čl. 1, pokud se jedná o případy celostátního rázu, případy na kterých je mimořádný zájem státu,⁶⁰ zúčastnit se svými orgány na vyšetřování jakéhokoliv státně bezpečnostního případu nebo jej s uvědoměním zemského národního výboru úplně převzít, spolupůsobit na požádání jiných úřadů a orgánů ve věcech Státně bezpečnostní služby, ústřední vedení pasové a cizinecké agendy, osobní záležitosti zaměstnanců Státně bezpečnostní služby,⁶¹ jednotné školení zaměstnanců Státně bezpečnostní služby, vydávání pátracího věstníku, spolupůsobení při vydávání zákonů a nařízení, které mají za úkol vnitřní ochranu bezpečnosti československého státu a jeho hospodářského života, vnitřní dohled nad hospodářskými záležitostmi Státně bezpečnostní služby a ve vlastní působnosti nebo k návrhu ZNV zřizování poboček oblastních úřadoven StB.⁶²

Zemské úřadovny StB⁶³ byly zřizovány při zemských národních výborech a jejich působnost ve věcech Státně bezpečnostní služby se vztahovala na území země, pro kterou byly zřízeny. Oblastní úřadovny StB byly zřizovány ve městech, ve kterých byla zřízena oblastní velitelství sboru národní bezpečnosti, a pobočky oblastních úřadoven StB potom zřizoval odbor Z MV v místech, kde to vyžadoval důležitý zájem státu.⁶⁴

Ani Státně bezpečnostní, ani zpravodajská služba nebyla myslitelná bez druhé. Státně bezpečnostní služba představovala v poměru ke zpravodajské službě výkonný orgán, který získané zpravodajské poznatky vyšetřoval z trestně právního hlediska. StB tedy příslušelo zabývat se danou záležitostí od okamžiku, kdy se dala

---

⁶⁰ V takovýchto případech mohl s vědomím zemské úřadovny Státní bezpečnosti odbor Z delegovat k projednání některou oblastní úřadovnu StB.

⁶¹ Do osobních záležitostí zaměstnanců StB spadalo přijímání nových uchazečů, povyšování, přikazování službou a penzionování v rámci platných zákonných předpisů na návrh, popřípadě s vědomím zemské úřadovny StB.

⁶² Tamtéž, s. 2-4, 11

⁶³ Zemská úřadovna StB měla ke 21. únoru 1946 následující strukturu: vedení úřadu, organizační oddělení, StB/S, StB/1, StB/2, výkonná skupina, výkonná skupina pro zvláštní účely, hospodářský referát a autočeta. StB/1 pomocí OStB a dalších vlastních výkonných orgánů řídila vyšetřovací a zpravodajskou činnost na území země. StB/2 řídila prostřednictvím OStB vyšetřování, stíhání a pátrání po pachatelích trestných činů proti státu, případně pokud se jednalo o významný případ, mohla jej převzít. Výkonná skupina potom prováděla veškerá nařízení k šetření, zatýkání a úkony s tím spojené.

⁶⁴ Tamtéž, s. 4, 6, 10

protistátní činnost zahrnout pod nějaký trestně právní předpis. Státně bezpečnostní službě příslušelo zejména provádět výslechy, domovní prohlídky, zabavovat věci, zatýkat podezřelé osoby apod.⁶⁵ Získané zpravodajské poznatky byla StB povinna sdělovat zpravodajské službě.⁶⁶

„V praxi to znamenalo, že na úrovni zemí a oblastí představovaly zástupce zpravodajské služby příslušné ZOBy II. u zemských národních výborů a jim podřízené teritoriální orgány, které úzce spolupracovaly s příslušnými teritoriálními složkami Státně bezpečnostní služby.“⁶⁷

V únoru 1947 byl vydán výnos MV, který upravoval vztah pořádkové služby SNB a StB. Hlavní velitelství SNB mělo spolupracovat s odborem VII. MV, zemská velitelství SNB s příslušnou ZúStB a oblastní, okresní velitelství, velitelství stanic a pohraniční útvary SNB s příslušnou OStB, případně PoStB.⁶⁸

Koncem března 1947 byla také vyhlášena vnitřní organizace Zemské úřadovny StB v Čechách se sídlem v Praze a v dubnu téhož roku byla dotvořena personálně. ZúStB byla tvořena prezidiem, I-IV. oddělením a pomocným úřadem. I. oddělení vedlo tajný protokol, organizovalo podřízené složky, staralo se o výcvik, provádělo úpravu služebních předpisů, shromažďovalo veškeré informace o bezpečnosti státu a předávalo je v této době již VII. odboru MV a ZNV předkládalo měsíční situační zprávy. Také vedlo statistiky trestné činnosti, upravovalo působnost jednotlivých úřadoven StB, vydávalo rozkazy, vedlo kartotéky atd. II. oddělení vedlo osobní evidence zaměstnanců StB v Čechách, evidovalo početní stavy příslušníků StB aj., III. oddělení vedlo především právní záležitosti, vedlo pátrací kartotéku, vydávalo posudky o použití zbraně příslušníků StB apod., skupiny výkonná a operační potom prováděly výkonnou službu, přebíraly podle potřeby případy StB v Čechách nebo se jich účastnily. Prošetřovaly a vyšetřovaly případy svěřené ZúStB, případně prováděly ochranu důležitých osob. IV. oddělení bylo oddělení hospodářské a účetní.⁶⁹

---

⁶⁵ Podle potřeb se těchto činností zúčastňovali také „zpravodajští orgánové“.

⁶⁶ Tamtéž, s. 10

⁶⁷ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2., s. 42

⁶⁸ Tamtéž, s. 46

⁶⁹ Tamtéž, s. 45-46

2.2.2.1 Oddělení F OStB Praha

Oddělení F vzniklo ve druhé polovině roku 1946, kam si KSČ dosazovala své zvláště spolehlivé členy. Organizačně bylo oddělení F podřízeno veliteli OStB Praha, jeho činnost však ve skutečnosti řídil jeho zakladatel Josef Bouchal z odboru VII-C MV. Oficiálně mělo oddělení F prověřovat státní zaměstnance za účelem jejich povyšování, to bylo ale, jak už to bývá zvykem, jen na oko a ve skutečnosti podobně jako ZOB II. tvořilo zpravodajskou činnost proti nekomunistickým stranám, včetně prověřování nedůvěryhodných osob v KSČ. Kromě prověřování státních zaměstnanců, členů KSČ s podezřelou minulostí, ochrany stranických a vládních představitelů, a sběru informací na osoby, které se provinily za dob okupace a požadovaly náhradu za své znárodněné podniky, se členové tohoto oddělení také účastnili schůzek nekomunistických stran, aby získali informace a narušovali průběh těchto schůzí. Již začátkem února 1948 byli příslušníci tohoto oddělení v pohotovosti a hlídali stranické sekretariáty opozičních stran a prováděli jejich prohlídky, hlídali byty jejich představitelů, účastnili se domovních prohlídek a podíleli se na zajištění předních představitelů těchto stran jako byli Vladimír Krajina, Alois Čížek, Ota Hora a další.⁷⁰

Členové oddělení F plnili kromě hlavní náplně své činnosti také další speciální úkoly. Ty zahrnovaly například výslech bývalých členů gestapa za účelem odhalení zrádců a udavačů gestapa uvnitř KSČ, přičemž cílem bylo získat tyto informace dříve, než by jich mohli využít odpůrci strany, dalšími důvody těchto výslechů byly vytvoření rekonstrukce komunistického odboje za okupace nebo shromažďování inkriminujících informací o členech opozičních stran. Výsledky těchto činností byly evidovány na odboru VII-C a na bezpečnostním oddělení ÚV KSČ, nicméně ty nejdůležitější informace byly ukládány do soukromých trezorů J. Bouchala nebo K. Švába bez evidence. Původně mělo oddělení F provést výslech bývalých členů gestapa také s cílem připravit odboj strany národně socialistické, avšak o tomto šetření se ČSNS dozvěděla, a proto bylo po měsíci kvůli hrozícímu skandálu zrušeno. Oddělení se načas mj., než byly v SNB povoleny stranické organizace, stalo centrem ilegální stranické práce KSČ. Po Vítězném únoru však toto oddělení ztratilo svůj význam a na přelomu let 1948-1949 v souvislosti s reorganizací Státní bezpečnosti zaniklo.⁷¹

---

⁷⁰ Tamtéž, s. 44-45

⁷¹ Tamtéž, s. 45

3 Příprava a proces přijetí zákona č. 149/1947 Sb. o národní bezpečnosti ze dne 11. července 1947

Příprava zákona o národní bezpečnosti představovala významnou část politického souboje mezi KSČ a nekomunistickými stranami ohledně charakteru SNB. Ministr vnitra Nosek označil osnovu na závěrečném ústavodárném projednání tohoto zákona za jednu z nejdůležitějších osnov porevolučního života republiky, kdy měl být konečně právně zakotven stav, který byl po převratu v národní bezpečnosti vytvořen jako jeden z nejnaléhavějších předpokladů nové organizace veřejného života. Uzákonění porevolučních změn v postavení, organizaci a působnosti nového bezpečnostního aparátu bylo podstatným společenským opatřením.⁷²

V různých publikacích, které se věnují této problematice, existují velice rozdílné názory ohledně toho, která ze soupeřících stran měla největší zájem na co největším oddálení přijetí zákona o SNB. V průběhu první poloviny roku 1947 vrcholila snaha nekomunistických stran zabránit čím dál více se rozšiřujícímu zneužívání osvětové služby a tajných služeb komunistickou stranou na MV a v armádě. Nekomunistické strany usilovaly o to, aby připravovaný návrh zákona o národní bezpečnosti zahrnoval paragraf umožňující parlamentní kontrolu všech tajných služeb. Komunisté se na druhé straně přijetí zákona v takovéto podobě snažili za každou cenu zabránit, protože si uvědomovali, že tajné služby, zejména tedy OBZ a ZOB II., které komunistická strana využívala pro svou potřebu, neustále a v rozsáhlé míře porušovaly platné zákony. Pokud by byla zavedena případná parlamentní kontrola a byly zveřejněny konkrétní případy zneužívání těchto služeb komunisty, mohlo by to KSČ v následujících volbách silně zdiskreditovat a poškodit.⁷³ Příprava osnovy zákona o národní bezpečnosti se tak stala jedním z nejurputnějších a nejvleklejších politických zápasů celého předúnorového období, během kterého byla osnova zákona rekordně devětkrát pozměněna a dvakrát byla projednána a schválena vládou, než byla v únoru 1947 předložena Ústavodárnému národnímu shromáždění.⁷⁴

---

⁷² SNÍTIL, Zdeněk. *Stručný přehled dějin SNB [Sbor národní bezpečnosti]*. Praha: Správa pro politickových. vzděl., kulturní a propagační činnost FMV, 1981., s. 55

⁷³ HANZLÍK, František. *Tajné služby na cestě KSČ k moci 1945-1948: únor 1948 - výsledek nerovného zápasu*. Praha: Academia, 2021. 1938-1953. ISBN 978-80-200-3125-9., s. 274-275

⁷⁴ SNÍTIL, Zdeněk. *Stručný přehled dějin SNB [Sbor národní bezpečnosti]*. Praha: Správa pro politickových. vzděl., kulturní a propagační činnost FMV, 1981., s. 55

3.1 Nástin osnovy Dekretu prezidenta republiky a redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti se zaměřením na ustanovení o Státní bezpečnosti a politickém zpravodajství

3.1.1 Nástin osnovy Dekretu prezidenta republiky

Osnovu zákona o národní bezpečnosti nastínil již Dekret prezidenta republiky v září roku 1945. Tento nástin se dělil do tří částí, část I. se zabývala všeobecnými předpisy o národní bezpečnosti, část II. předpisy o zvláštních úkolech národní bezpečnosti a část III. obsahovala závěrečná ustanovení, dělení do těchto částí zůstalo téměř až do přijetí zákona. Úkoly spadající do oboru národní bezpečnosti byly vymezeny v § 1, těmito úkoly byla péče o veřejnou bezpečnost, zvláště také o politickou bezpečnost státu, a péče o veřejný klid a pořádek a veřejnou mravnost. Podle § 2 úkoly národní bezpečnosti provádělo ministerstvo vnitra a jemu v tomto podřízené zemské a okresní národní výbory.⁷⁵

Státní bezpečnost byla začleněna do Sboru národní bezpečnosti v § 8 odst. 1 písm. b jako neuniformovaná složka sboru, která byla školená a cvičena zejména pro stíhání trestných činů namířených proti státu. Podle § 13 měla být využívána pro výkonnou službu při provádění politického zpravodajství především tato složka, ne však výlučně.⁷⁶

Politické zpravodajství upravoval ve II. části § 12, který mu v odst. 1 svěřoval zabezpečení státu před vnitřními útoky na jeho samostatnost, jednotnost, svrchovanost, celistvost a lidově demokratickou formu, obranu proti obdobným rozvratným snahám a politickým útokům vedeným nebo řízeným ze zahraničí, obranu proti hospodářskému vyzvědačství a získávání zpráv k informativním, správním a studijním účelům v těchto oborech. Úkoly politického zpravodajství mělo podle odst. 2 vykonávat MV prostřednictvím státní politicko zpravodajské ústředny, která měla být jeho zvláštním odborem. Na Slovensku potom příslušely podle tohoto Dekretu obdobné úkoly politicko zpravodajské ústředně v Bratislavě.⁷⁷

---

⁷⁵ Archiv bezpečnostních složek, sign. 310-21-1, Nástin osnovy Dekretu prezidenta republiky o národní bezpečnosti, s. 22

⁷⁶ Tamtéž, s. 24, 27

⁷⁷ Tamtéž, s. 26

3.1.2 3. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti

V březnu 1946 ve 3. redakci vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti byla II. část návrhu zákona dělena do 2 oddílů. První oddíl se zabýval kriminální službou a druhý oddíl se zabýval službou Státní bezpečnosti a politického zpravodajství. V této redakci byly v podstatě recipovány úkoly svěřené v § 12 odst. 1 písm. a, c a odst. 2 nástinu osnovy Dekretu prezidenta republiky politickému zpravodajství do § 13 odst. 1 návrhu, který se zabýval službou Státní bezpečnosti Československé republiky, pozměněna byla pouze forma státu na demokraticko-republikánskou a paragraf byl doplněn o zajištění bezpečnosti a ochrany státu a osobní bezpečnosti ústavních činitelů. Úkolem politického zpravodajství bylo podle § 13 odst. 2 návrhu pouze získávat, shromažďovat a zpracovávat zprávy z oboru služby státní bezpečnosti. Úkoly Státní bezpečnosti a politického zpravodajství mělo vykonávat ministerstvo vnitra Ústřednou Státní bezpečnosti a politického zpravodajství v Praze, která měla být jeho speciálním odborem. Obdobně to bylo také na Slovensku, kde tyto úkoly vykonávala Ústředna Státní bezpečnosti v Bratislavě, která byla odborem pověřenectva vnitra. Ústředně Státní bezpečnosti a politického zpravodajství bylo touto redakcí umožněno převzít v oboru své působnosti jednotlivé případy k vlastnímu zpracování nebo tím pověřit kteroukoliv jinou složku. V § 13 odst. 7 bylo dále upraveno ustanovení z nástinu osnovy Dekretu, že při provádění úkolů služby státní bezpečnosti a politického zpravodajství má být správními úřady využíváno především státně bezpečnostní složky sboru. Sbor národní bezpečnosti, včetně tedy výkonné složky Státní bezpečnosti, byl vojensky organizován a jeho členové podléhali vojenským trestním zákonům a soudům a platil pro ně vojenský služební řád.⁷⁸

V důvodové zprávě byl § 13 odůvodněn tak, že v zájmu politické bezpečnosti státu bylo nutné vytvoření speciální organizace služby Státní bezpečnosti a politického zpravodajství. A protože na Slovensku nebyla vybudována státně bezpečnostní složka SNB, měly tam dočasně zůstat zvláštní výkonné orgány, které stály mimo vojensky organizovaný sbor.⁷⁹

---

⁷⁸ Archiv bezpečnostních složek, sign. 310-21-4, 3. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti, s. 4, 7-8

⁷⁹ Tamtéž, s. 15

3.1.3 4. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti

Začátkem května 1946 byla MV zaslána 4. redakce osnovy návrhu zákona o národní bezpečnosti k předložení a schválení vládě. Úřad předsednictva vlády však MV sdělil, že považuje předložení této osnovy vládě za předčasné, dokud nebyly rozhodnuty základní sporné otázky o kompetenci ústředních ministrů na Slovensku. Stejně stanovisko zaujala polovinou června 1946 také kancelář prezidenta republiky. Z tohoto důvodu byla, po změně podkladu, na němž byla vypracována 4. redakce osnovy, v září 1946 vypracována 5. redakce osnovy vládního návrhu zákona.⁸⁰

3.1.4 5. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti

Pátou redakcí osnovy ze září 1946 byly v § 1 nově zformulovány úkoly národní bezpečnosti, a to tak, že správním úřadům národní bezpečnosti náleží úkol hájit zájmy lidu a republiky před vnitřními nepřáteli, stát na stráži lidových práv a svobod, chránit bezpečnost osoby a bezpečnost veřejného i soukromého majetku, bdít nad veřejnou mravností a pečovat o to, aby každý poctivý občan mohl žít v klidu a bez obav. Správními úřady národní bezpečnosti měly být podle § 2 okresní národní výbory, ve statutárních městech a městech se zřízeným magistrátem místní národní výbory a v Praze Ústřední národní výbor, dále zemské národní výbory, ministerstvo vnitra a pověřenectvo vnitra.⁸¹

V § 8 odst. 1 bylo zdůrazněno, že Sbor národní bezpečnosti je jednotný a podléhá ve všech svých složkách jednotnému velení. Do § 9, který stanovoval, že ministr vnitra stanovuje podrobnosti organizace Sboru, bylo doplněno, že ministr měl také rozhodnout, jakým způsobem měla být ve Sboru obstarávána osvětová služba.⁸²

Služba státní bezpečnosti a politického zpravodajství byla přesunuta do § 32 a byl vypuštěn § 13 odst. 7 z minulých redakcí, který stanovoval, že při provádění úkolů státní bezpečnosti a politického zpravodajství mají správní úřady národní bezpečnosti především využívat státně bezpečnostní složky sboru.⁸³

3.1.5 6. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti

Šestá redakce z října 1946 nebyla výjimkou a také v této redakci bylo upraveno úvodní ustanovení. Podle § 1 této redakce správním úřadům náležel úkol chránit

---

⁸⁰ Archiv bezpečnostních složek, sign. 310-21-5, 5. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti, s. 1

⁸¹ Tamtéž, s. 1-2

⁸² Tamtéž, s. 4

⁸³ Tamtéž, s. 11-12

lidová práva a svobody, zaručená ústavou, jakož i bezpečnost osoby a bezpečnost veřejného i soukromého majetku a měly bdít nad veřejným pořádkem a veřejnou mravností tak, aby každý poctivý občan mohl žít v klidu a bez obav. Ustanovení § 2 bylo rozděleno na 3 samostatné odstavce a doplněno podle chystaného prozatímního organizačního řádu statutárních měst.⁸⁴

Při přípravě 6. redakce osnovy zákona o národní bezpečnosti žádalo pověřenectvo vnitra ve spojitosti se Státní bezpečností v § 32 odst. 5, aby organizace služby Státní bezpečnosti byla na Slovensku prováděna po dohodě s pověřenectvem. Ministerstvo však poukazovalo na to, že agenda národní bezpečnosti je věcí společnou na základě politické dohody o slovenských věcech ze dne 28. června 1946. Nebylo však námitek, aby tato politická dohoda byla převedena i ve „formální právo“, ne však způsobem, jakým to pověřenectvo vnitra navrhovalo. V souvislosti s tím byl tedy v 6. redakci do osnovy přidán § 33, který umožňoval stanovit vládním nařízením pravomoc pověřenci vnitra vykonávat některé úkoly národní bezpečnosti na Slovensku.⁸⁵

Jedním z dalších sporných bodů zůstalo jmenování hlavního velitele Sboru, kdy kancelář prezidenta republiky žádala, aby bylo ustanovení § 8 doplněno tak, že hlavního velitele Sboru národní bezpečnosti jmenuje prezident republiky. K tomuto návrhu se připojilo 7 dalších resortů, i v tomto případě však MV setrvalo na svém a do 6. redakce tento návrh doplněn nebyl.⁸⁶

3.1.6 7. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti

V této redakci z prosince 1946 osnovy byl vypuštěn § 33 ze 6. redakce, který upravoval provádění zákona na Slovensku a byl formulován mj. do § 32 odst. 4 tak, že se výslovně stanovilo, které úkoly národní bezpečnosti měl provádět pověřenec vnitra a které ministr vnitra po vyjádření pověřence. Dále byly v § 32 vypuštěny ustanovení o právu ústředny státní bezpečnosti a politického zpravodajství převzít k vlastnímu zpracování jednotlivé případy,⁸⁷ rozdělení úkolů této služby v jednotlivých stolicích,⁸⁸ a ustanovení o organizaci výkonné složky pro službu

---

⁸⁴ Archiv bezpečnostních složek, sign. 310-21-6, 6. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti, s. 2-3

⁸⁵ Tamtéž, s. 19-20

⁸⁶ Tamtéž, s. 20

⁸⁷ Dosud § 32 odst. 4

⁸⁸ Dosud § 32 odst. 5, věta druhá

StB.⁸⁹ Na přání ministerstva spravedlnosti bylo v §32 odst. 1 také stylisticky přeformulováno ustanovení o úkonech přípravného řízení podle trestních řádů.⁹⁰

3.1.7 8. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti

V lednu 1947 v 8. redakci se přestala osnova návrhu zákona dělit na části a byla dělena pouze na oddíly, tak to zůstalo i v přijaté verzi zákona. Bylo vypuštěno především ustanovení v § 7 odst. 4, že osvětová výchova má být prováděna ve všech složkách sboru a také celý § 32 upravující službu Státní bezpečnosti a politického zpravodajství.⁹¹ V přijatém zákoně byla poté ve spojitosti s dosaženým kompromisem ustanovení o službě StB a službě politického zpravodajství navrácena, více v kapitole 3.2.

3.2 Konečná verze zákona o národní bezpečnosti

Po dvou letech sporů byl zákon nakonec dne 11. července 1947 přijat. Nejdůležitějšími změnami, které tento zákon přinesl, především za účelem oslabení komunistického vlivu v SNB a obzvláště ve zpravodajství, bylo zrušení osvětové služby a zpravodajských útvarů zemských oddělení bezpečnosti. Nicméně zákon o národní bezpečnosti neřešil jednu z nejdůležitějších a nejkontroverznějších politických a mocenských otázek, kterou bylo postavení a organizace zpravodajské služby.⁹²

Protože přijetí tohoto zákona bylo na otázce zpravodajské služby závislé, a protože ještě v létě 1947, těsně před přijetím zákona, měly na tuto otázku politické strany zcela odlišné názory, bylo dosaženo kompromisu. Národní socialisté ustoupili od svého požadavku, aby zákon, na území ČSR, zakotvil pouze dvě bezpečnostní složky, a to pořádkovou a kriminální službu, komunistická strana potom souhlasila s tím, že podle § 34 tohoto zákona upraví organizaci a výkon zpravodajské služby vláda usnesením, a že stávající organizace zpravodajské služby zůstane v platnosti do tohoto usnesení.⁹³ Zákon nestanovil termín, do kdy má vláda tento úkol splnit, ale podle dohody mezi představiteli komunistické a ostatních politických stran se tak mělo stát nejpozději do konce roku 1947. Na Ústavodárném národním

---

⁸⁹ Dosud § 32 odst. 6

⁹⁰ Archiv bezpečnostních složek, sign. 310-21-7, 7. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti, s. 6, 13

⁹¹ Archiv bezpečnostních složek, sign. 310-21-8, 8. redakce osnovy vládního návrhu zákona o národní bezpečnosti, s. 4, 9

⁹² KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997. Knihy dokumenty. ISBN 80-85765-73-X., s. 75

⁹³ Tamtéž, s. 75

shromáždění se k tomuto vyjádřil během svého projevu také poslanec O. Hora, který uvedl: „Pokud jde o zpravodajskou službu, byl náš návrh pozměněn v tom smyslu, že dosavadní zpravodajská služba zůstává v platnosti do usnesení vlády podle § 34 osnovy, nejpozději však do 31. prosince 1947.“⁹⁴ KSČ se na jedné straně potýkala s obtížemi způsobenými tímto kompromisem zakotveným v zákoně, na druhé straně jí umožnil provést na MV takovou reorganizaci a přesuny, které v podstatě zachovaly stávající stav a co nejvíce minimalizovaly jeho změny.⁹⁵ Zákon také legalizoval existenci a pravomoci nových bezpečnostních orgánů na celém území státu, udělil rozsáhlé pravomoci národním výborům jako správním orgánům pro národní bezpečnost, odstranil rozdíly ve vývoji bezpečnostních orgánů v českých zemích a na Slovensku a vytvořil jednotný Sbor národní bezpečnosti. Komunistická strana, jak již bylo poznamenáno v kapitole 2.1, při vytváření nových bezpečnostních orgánů Československa usilovala o jednotný a centralizovaný bezpečnostní sbor.⁹⁶ To bylo v zákoně zakotveno již zmíněnou pátou redakcí v § 8, podle kterého byl SNB jednotný sbor podléhající ve všech svých složkách jednotnému velení.⁹⁷ Nakonec i přes veškeré nezbytné kompromisy a ústupky bylo přijetí zákona o národní bezpečnosti pro komunisty nesporným úspěchem.

---

⁹⁴ HANZLÍK, František. *Tajné služby na cestě KSČ k moci 1945-1948: únor 1948 - výsledek nerovného zápasu*. Praha: Academia, 2021. 1938-1953. ISBN 978-80-200-3125-9., s. 275-276

⁹⁵ KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997. Knihy dokumenty. ISBN 80-85765-73-X., s. 75

⁹⁶ Jednotnost a centralizace SNB byla důležitá pro následující vývoj, kdy při únorových událostech v roce 1948 prostřednictvím MV již komunistická strana ovládala celý Sbor národní bezpečnosti.

⁹⁷ SNÍTIL, Zdeněk. *Stručný přehled dějin SNB [Sbor národní bezpečnosti]*. Praha: Správa pro politickových. vzděl., kulturní a propagační činnost FMV, 1981., s. 55-56

4 Organizace a činnost StB podle zákona o národní bezpečnosti v letech 1947 – 1968

4.1 Zemské odbory bezpečnosti

Přijetím zákona o národní bezpečnosti mělo dojít k přesunu pravomocí v oblasti zpravodajství na předsednictvo vlády a tím měla být komunistům znemožněna jejich zpravodajská činnost. To znamenalo, že zpravodajská služba MV byla bez zákonné opory a odůvodňovala svou existenci pouze svou revoluční nutností. Proto byl ve druhé polovině roku 1947 přijat další návrh Š. Plačky na "zakonspirování" zpravodajství nižších složek ZOB II, tedy OZO, do tzv. referátů Z, které působily u přednostů oblastních úřadů StB.⁹⁸ Mezitím také došlo k přejmenování Zemských odborů bezpečnosti na Zemské úřadovny zpravodajské pod zkratkou ZÚZ.

Plánovaný postup začlenění OZO do OStB byl popsán v Plačkově dopise přednostovi odboru VII. J. Veselému. V tomto dopise po krátkém úvodu k vytváření směrnic reorganizace, které měly být vytvořeny a přizpůsobovány specifickým postupům a podmínkám lišících se u různých OStB, Š. Plačka navrhl, aby byla reorganizace provedena postupně v jedné oblasti za druhou podle situace v dané oblasti.⁹⁹ Načež dopis pokračoval:¹⁰⁰

„Dne 1. ledna pak prohlásíme, že všechna OZO jsou úřadovny v likvidaci a tyto budou pracovat dále, aniž by však navenek vystupovaly, a urychleně provedeme i v ostatních částech historických zemí předávání agendy na OStB a stanovení residentů, jakož i konkrétní rozdělení zpravodajských objektů a informátorů mezi OStB a regionální residenty.“¹⁰¹

Postupná reorganizace byla v dopise mj. odůvodněna tím, že takovýmto způsobem se neměl zastavit chod práce a nové organizace, jak měly být postupně vytvořeny, se měly ihned rozběhnout naplno, zatímco mechanické a náhlé sloučení s úřadovny OStB by mohlo zpravodajství poškodit. Dále bylo také konstatováno, že po vládním rozhodnutí do termínu 1. ledna, měla následovat určitá likvidační

---

⁹⁸ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2., s. 34-35

⁹⁹ Jako první proběhla reorganizace v severozápadních Čechách podle rámcových směrnic, s tím, že se mělo v praxi ukázat, které rámcové směrnice jsou aplikovatelné také na jiných územích a které bylo třeba korigovat.

¹⁰⁰ Archiv bezpečnostních složek, sign. 310-1-12, Reorganizace zpravodajské služby v důsledku zákona č. 149/1947 Sb. zrušení OZO, OZPO, ZÚZ a jejich převedení do StB, s. 10

¹⁰¹ Tamtéž, s. 11

lhůta, a proto stačilo, aby se orgány ZÚZ a OZO „zakonspirovaly“ do StB a jedinou změnou v podstatě bylo, že by nevystupovaly navenek, pouze jako orgány v likvidaci.¹⁰²

Po zániku Zemských odborů bezpečnosti 31. prosince 1947 byli zpravodajci ZÚZ dříve tedy ZOB II. převedeni jako samostatná zpravodajská složka přímo do VII. odboru MV. Protože již příslušníci ZÚZ v podstatě pod VII. odbor MV spadali, nezpůsobil tento přesun žádné problémy. Úředníci nižších složek, tedy OZO a OZPO, byli potom začleněni do jednotlivých složek Státní bezpečnosti.¹⁰³ Někteří vedoucí komunisté, kteří byli o práci a skutečném zaměření ZÚZ a jeho oblastních úřadoven seznámeni, si byli vědomi nebezpečí, které pro ně přesunutí této agentury do Státní bezpečnosti představovalo a obávali se odhalení důkazů o dosavadních aktivitách a agendy komunisticky ovládaného politického zpravodajství.¹⁰⁴ Nakonec se ale přes výše uvedené obavy komunistům tento značně výjimečný počín podařil a k 1. lednu 1948 začlenili jimi ovládané zpravodajství do státně bezpečnostní služby, tak že ji v podstatě zcela ovládlo a převzalo její název, později ustálený právě jako Státní bezpečnost.¹⁰⁵

4.2 Státně bezpečnostní služba

Státní bezpečnost byla novým zákonem o národní bezpečnosti definována jako složka SNB, která je školená a cvičena především pro stíhání trestných činů, namířených proti státu. Službou státní bezpečnosti se poté rozumělo zajištění Československé republiky před útoky na její svrchovanost, samostatnost, celistvost a demokraticko-republikánskou státní formu, bezpečnost a obranu, dále zajištění osobní bezpečnosti ústavních činitelů a obrana proti hospodářskému vyzvědačství. Náleželo sem také zejména šetření o trestných činech soudních z tohoto oboru, tedy úkony přípravného řízení podle trestných řádů.¹⁰⁶ Tento zákon také hrubě vymezil organizační strukturu Státní bezpečnosti a stanovil, že činnost Státní bezpečnosti

---

¹⁰² Tamtéž, s. 11-12

¹⁰³ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2., s. 35

¹⁰⁴ KAPLAN, Karel. *Protistátní bezpečnost: 1945-1948 : historie vzniku a působení STB jako mocenského nástroje KSČ*. Praha: Plus, 2015. ISBN 978-80-259-0364-3., s. 230

¹⁰⁵ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2., s. 35-36

¹⁰⁶ Zákon č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti

vykonává MV prostřednictvím Ústředny Státní bezpečnosti, která byla zřízena jako jeho výkonná složka.¹⁰⁷

V polovině listopadu 1947 byl na základě zákona o národní bezpečnosti vydán výnos MV, na jehož základě byly zemské úřadovny StB zřízeny v rámci zemských velitelství SNB pro obvody zemských národních výborů. Dalším výnosem MV vydaným polovinou prosince téhož roku, zabývajícím plynulým chodem zpravodajské služby, dosáhlo komunistické vedení MV splnutí svého zpravodajství se státně bezpečnostní službou. Jak již bylo uvedeno, koncem roku 1947 měly ZÚZ společně s jim podřízenými OZO a OZPO zaniknout, a proto byli zaměstnanci nižších složek zemských zpravodajských úřadoven dne 1. ledna 1948 převedeni k úřadovnám StB. Zde vznikaly tajné a zcela nezávislé zpravodajské referáty, tzv. referáty Z, které disponovaly speciálními pravomocemi a podléhaly pouze přednostovi OStB, v té době již tedy prakticky všude komunistovi. Mimo tyto referáty vznikaly také nové pozice tzv. regionálních rezidentů. Regionální rezidenti byli tajní operativci StB, kteří se v rámci svého krycího zaměstnání spolupracovali s agenty pro ústředí na území několika oblastí, aby utajeně vykonávali důležité úkoly, které byly považovány za delikátní oblasti v rámci existující agenturní sítě OZO a OZPO. O práci regionálních rezidentů dokonce nevěděli ani velitelé úřadoven Státní bezpečnosti. Hlavním významem RR byla možnost kontroly výsledků oblastních agenturních sítí a pro komunisty bylo také velmi výhodné mít dva na sobě nezávislé zdroje informací. Mezi hlavními výhodami těchto agentů StB bylo, že v případě odhalení jejich skutečného zaměření by nebyly kompromitovány orgány Státní bezpečnosti, ale regionální rezident by zdánlivě vystupoval jako jedinec, jednající ze svého vlastního přesvědčení. Tím bylo minimalizováno riziko odhalení některých přísně tajných úkolů na dosud pro komunisty politicky nespolehlivých OStB. Regionální rezidenti se zcela osvědčili, ale po únoru 1948 smysl jejich existence pominul, takže úkoly od nich převzaly referáty Z spolu s vedoucími oblastních úřadoven.¹⁰⁸

Zpravodajská činnost v obvodu hl. m. Prahy a činnost Zemské úřadovny StB v Praze nebyly touto úpravou ovlivněny, a proto byly upraveny zvláštními předpisy.

---

¹⁰⁷ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2., s. 47

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 47

K likvidačním úkolům, které byly spojené s těmito opatřeními, byl určen minimální počet zaměstnanců, kteří je měli vykonat nejpozději do 31. března 1948. V souladu s ustanovením § 33 odst. 2 zákona o národní bezpečnosti byla potom 10. prosince 1947 vytvořena, z původní složky Z-C VII. odboru MV, „samostatná“ Ústředna Státní bezpečnosti při MV, spadající pod nově vzniklý III. odbor - "Bezpečnost" MV,¹⁰⁹ který řídil činnost zpravodajské služby na celém území ČSR.¹¹⁰

4.3 Bezpečnost a únor 1948

4.3.1 Vývoj událostí

Se vznikajícím neústupným postojem a stupňující se aktivitou komunistů za cílem uchopení se moci ve státě přibývalo od počátku roku 1948 v parlamentu, vládě a Národní frontě rozporů, které se odrážely na politickém i veřejném životě. Od podzimu 1947 si jak komunistická strana, tak strany nekomunistické uvědomovaly, že se schyluje k rozhodujícímu mocenskému střetu, který bude mít zásadní vliv na budoucí vývoj republiky. Politická krize se postupně dostala do takové situace, že jakýkoliv z rozporů mohl tuto politickou krizi přeměnit v krizi vládní, která byla schopna změnit dosavadní vnitropolitický život. Bezprostředním podnětem této krize se staly spory o Bezpečnost. S cílem zabránění stranického zneužívání Bezpečnosti podali 20. února 1948 tři ministři nekomunistických stran demisi s odůvodněním, že komunistický ministr vnitra V. Nosek neplnil usnesení vlády, které mu uložilo zastavit výkon rozkazu velitele SNB o reorganizaci bezpečnostní služby v Praze. Tato reorganizace přinášela personální změny, s cílem dosazení komunistů a vyřazení odpůrců z velitelských pozic pražských obvodů Bezpečnosti. Slabinou tohoto rozhodnutí bylo, jakým způsobem byla demise formulována. Tou se přesunuly bezpečnostní konflikty na druhé místo a primárním se stalo nesplnění vládního rozhodnutí ministrem vnitra. Iniciátoři demise doufali, že jejím podáním oslabí komunistickou aktivitu a vytvoří účinnou překážku proti jejich postupu k moci. Chtěli tímto také komunisty donutit, aby splnili zmíněné vládní usnesení o Bezpečnosti, což se mělo projevit na volebních výsledcích. Pokud by komunisté ve své neústupnosti pokračovali, dosáhly by tak protikomunistické strany předčasné

---

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 47-48

¹¹⁰ MALÝ, Karel a Ladislav SOUKUP, ed. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0863-4., s. 403

volby s přechodnou úřednickou vládou a ve volbách očekávaly, že komunisty porazí.¹¹¹

V době, kdy probíhaly nejostřejší politické boje o Bezpečnost již měli komunisté ve struktuře SNB takovou pozici, že mohla téměř vystupovat jako samostatná mocenská síla. Z toho plynoucí mizivé šanci na úspěch nepomáhalo ani, že nekomunistické strany začaly bojovat proti usilování komunistů o státní moc příliš pozdě. V této situaci již pravděpodobně neexistovaly dostatečné prostředky¹¹² ke zformování účinné politické síly, která by byla schopna komunisty zastavit. Navíc plán postupu protikomunistických stran nebyl dostatečně promyšlen, natož vymyšlen alternativní plán postupu v případě neúspěchu. A přestože se objevovaly názory, že komunistická Bezpečnost by mohla zfalšovat výsledky nadcházejících voleb nebo že by případně využily i jinou než parlamentní cestu, s neúspěchem protikomunistické strany nepočítaly.¹¹³

Vládní krize, která vypukla po podání demise se během několika dnů přeměnila v komunistický státní převrat. Představitelé demisujících stran rozhodli o demisi samostatně, podali demisi, ale vláda nepadla, protože je Jan Masaryk a Ludvík Svoboda nenásledovali. Druhý den po podání demise demisující strany v podstatě zmizely z politické scény. Komunisté této vládní krize využili a přetvořili ji v rozhodující mocenský střet. Během pěti dnů ovládli vnitropolitický život a získali monopolní moc. Teprve poté přijal prezident Beneš demisi a jmenoval novou vládu podle návrhu K. Gottwalda.¹¹⁴

4.3.2 Úloha Bezpečnosti

V posledních třech dnech před vládní krizí přijalo komunistické vedení pro připravovaný střet o moc několik opatření. Vedoucí komunisté usilovali o to, aby hlavní silou státního převratu byla „mobilizace a aktivita mas“ a komunisty narychlo vytvořených akčních výborů Národní fronty.¹¹⁵ Přesto měla důležitou úlohu také Bezpečnost, i když komunisté v SNB museli nejprve provést několik kroků. Zaprvé, zajistit, aby se žádný útvar nevyslovil otevřeně ve prospěch

---

¹¹¹ KAPLAN, Karel. *Protistátní bezpečnost: 1945-1948 : historie vzniku a působení STB jako mocenského nástroje KSČ*. Praha: Plus, 2015. ISBN 978-80-259-0364-3., s. 425, 428

¹¹² Komunisté na rozdíl od protikomunistických stran měli dostatek organizovaných a do boje o moc angažovaných funkcionářů, disponovali spol. organizacemi jako byly např. rolnické komise nebo svaz partyzánů a 21. února 1948 také při přípravě k převratu vznikly tzv. Lidové milice.

¹¹³ Tamtéž, s. 426-427

¹¹⁴ Tamtéž, s. 428-429

¹¹⁵ Akční výbory Národní fronty byly mocensko-politické orgány, které vznikly v únoru 1948 a sloužily jako nátlakové orgány k převzetí moci v ČSR.

demisujících stran, což vyžadovalo rychlou personální čistku. Zadruhé, bylo potřeba neutralizovat složky Bezpečnosti, kde byli zastoupeni převážně příznivci demisujících stran, jako např. kriminální služba. A zatřetí, bylo zapotřebí, aby komunisté zvýšili svou angažovanost ve Státní bezpečnosti a Veřejné bezpečnosti k plnění stranických směrnic.¹¹⁶

Vládní krize výrazně posílila postavení MV a jemu podřízených centrálních útvarů a hlavních velitelství bezpečnostních složek. Politické směrnice začaly směřovat spíše ke konkrétní úkolům a přímým pokynům pro Bezpečnost, jejichž plnění zaručoval zakotvený vojenský charakter bezpečnostního sboru v zákoně o národní bezpečnosti. Začaly se rodit prvky charakteristické pro policejní stát, kdy Bezpečnost během i několika dní po krizi provedla různá administrativní, perzekuční a represivní opatření proti funkcionářům demisujících stran a účastníkům jejich schůzí. Byly sledovány jejich aktivity, návštěvy, a dokonce i odposlouchávány jejich hovory. Bezpečnost se také podílela na zákazech schůzí, kontrole a zabavování tisku, prováděla domovní prohlídky a prohlídky sekretariátů nebo tyto sekretariáty přímo zavírala.¹¹⁷

V průběhu státního převratu StB se na základě příkazů akčních výborů NF, bezpečnostních referentů a velitelů a příslušníků StB strhla lavina zatýkání občanů republiky. V prvních dnech nedosahovaly počty zatčených nikterak vysokého čísla, to se ale po instruktáži krajských a okresních vedení KSČ dne 23. února 1948 změnilo a čísla zatčených v souvislosti s únorovými událostmi začala narůstat. StB v rozporu s poslaneckou imunitou a příkazy K. Gottwalda zatýkala z horlivé snahy komunistických členů v Bezpečnosti i některé poslance parlamentu. Mezi zatčenými poslanci byli již zmínění O. Hora, A. Čížek a V. Krajina,¹¹⁸ kteří patřili mezi největší kritiky komunistických praktik v Bezpečnosti. Všichni tři poslanci národně socialistické strany byli ještě tentýž den na příkaz MV propuštěni,¹¹⁹ nicméně toto zatčení u nich oprávněně vyvolalo strach o vlastní osud, protože

---

¹¹⁶ Tamtéž, s. 432

¹¹⁷ Tamtéž, s. 432-433

¹¹⁸ Na zatýkání předních představitelů opozičních stran se podílelo oddělení F při OStB v Praze viz kapitola 2.2.2.1.

¹¹⁹ O reakci poslance O. Hory po návratu z vazby mluvil při výslechu StB vězněný J. Čupera: „poslanec Hora se nervově zhroutil a dalo nám mnoho práce, abychom ho zachránili před sebevraždou...“

již 2. a 3. března 1948 na ně pražská OStB podala trestní oznámení¹²⁰ a před zatčením je zachránila pouze jejich emigrace do zahraničí.¹²¹

V únorovém převratu splnily bezpečnostní složky jim přidělené důležité úkoly, komunisté dosáhli stanovených cílů, žádný z útvarů Bezpečnosti v únorové krizi veřejně proti postupu komunistů nevystoupil a podařilo se jim neutralizovat útvary, u kterých hrozil odpor. Během převratu došlo k výraznému prolínání stranického a státního řízení v rámci Bezpečnosti. Klement Gottwald byl každý večer informován o bezpečnostní situaci a poskytoval směrnice na další den, ÚV KSČ se potom pod vedením R. Slánského zabývala činností bezpečnostních složek a straničtí pracovníci převzali na úrovni krajů a okresů v některých oblastech roli MV, kdy podle pokynů ústředí nebo i z vlastní iniciativy rozhodovali o zásazích bezpečnostních útvarů. Ve vítězství komunistické strany v tomto mocenském střetu hrály bezpečnostní složky bezesporu velice významnou roli.¹²²

4.4 Organizace a činnost po „Vítězném únoru“

4.4.1 Početní stavy

Po únorovém převratu se začaly řady příslušníků Státní bezpečnosti rychle rozšiřovat. Pouze za první rok se počet pracovníků StB téměř zdvojnásobil a několik následujících let nepřetržitě narůstal.¹²³ Jedním z hlavních důvodů bylo rozšiřování agendy Státní bezpečnosti a zvyšování počtu osob a objektů v zájmu StB. Stejně na počty příslušníků Státní bezpečnosti působilo také, že vedoucí funkcionáři KSČ se báli o jimi budovaný režim i sami o sebe, proto si útvary ochrany ústavních činitelů držely vysoké počty příslušníků. Komunisté i velitelé v Bezpečnosti se od začátku shodovali, že zejména do StB a zpravodajské složky musejí být přijímáni mladí dělníci z proletářských rodin a osoby politicky spjaté s komunistickou stranou. V roce 1949 začal nábor nových, komunistům oddaných příslušníků StB. Sbor se plnil jak mladými civilisty, tak členy komunistických Lidových milic a absolventy stranických škol. Nábořem nových členů se zabýval v listopadu 1948 ustavený kádrový odbor v ústředí, později měla Státní bezpečnost

---

¹²⁰ V. Krajina byl obviňován z „účasti jako vedoucí činitel příprav na ozbrojeném povstání namířenému proti čsl. státu“, O. Hora byl v trestním oznámení označen jako „organizátor zpravodajské sítě v řadách útvarů SNB a armády a že pro některé složky jim organizované byly zajišťovány i zbraně“ a A. Čížek byl řazen mezi vedoucí činitele „provádějící zpravodajství v řadách SNB a armády“.

¹²¹ Tamtéž, s. 467-469

¹²² Tamtéž, s. 469-470

¹²³ MALÝ, Karel a Ladislav SOUKUP, ed. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0863-4., s. 404

vlastní kádrové oddělení i u všech krajských velitelství StB. Kádrové oddíly prováděly především politické čistky, které tvořily po „Únoru“ nedílnou součást tohoto represivního aparátu. Masové politické čistky postihly jak členy nekomunistických stran, tak členy bývalého policejního sboru. Takto propuštěné osoby neztratili pouze své zaměstnání, ale kromě pravidelného sledování skončili mnozí v rámci tzv. akce D v táborech nucených prací. I přes tyto masové čistky počty příslušníků SNB i Státní bezpečnosti rostly. S tím spojený nárůst nováčků značně snížil odbornost a kvalitu práce v útvarech, a ještě v roce 1956, kdy již většina příslušníků prošla mnohými kurzy, nemělo stále 35,6 % pracovníků MV a Bezpečnosti splněné základní všeobecné vzdělání spojené s výkonem práce. Větší váha vzdělání příslušníků Bezpečnosti se začala přidávat až počátkem 50. let. Nejprve se zvýšila kvalita odborného vzdělávání příslušníků s příchodem sovětského poradce Lichačova, a poté v letech 1953-1954, kdy začali být příslušníci Bezpečnosti školeni na internátních školách MV, v mimořádných formách studia při zaměstnání na řádných školách a v resortním odborném „zdokonalovacím školení“. V roce 1956 již potom byla MV zřízena dvouletá střední škola pro nižší funkcionáře Bezpečnosti, základní škola pro nováčky a vyšší funkcionáři studovali na školách v SSSR.¹²⁴

4.4.2 Organizace

Návrhy na organizaci státně bezpečnostní služby se začaly společně s požadavky a náměty na změnu zákona o SNB z července minulého roku objevovat již brzy po únorovém státním převratu. Dosavadní organizační struktura a stanovené počty zaměstnanců nebyly schopny účinně odhalovat a eliminovat všechny státní nepřátelské skupiny a organizace, sledovat a kontrolovat je, ani zajišťovat plnou ochranu lidově demokratického ČSR. Dalším důvodem pro reorganizaci byla složitá a nehomogenní struktura Ministerstva vnitra a zejména jeho státně bezpečnostních složek. Původní organizační uspořádání často vedlo k duplicitním aktivitám mezi jednotlivými složkami, nedostatečné evidenci a nekoordinovaným a nesouvislým činnostem, což mnohdy vysvětlovalo neúspěchy v plnění úkolů.¹²⁵ Rozhodnutím bezpečnostní komise ÚV KSČ měli J. Pavel, K. Šváb a J. Veselý vypracovat „zásadní návrhy na reorganizaci“ MV a bezpečnostní služby a podle

---

¹²⁴ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: historie působení STB jako mocenského nástroje KSČ : 1948-1956*. 2. vydání (1. vydání v nakladatelství Kniha Zlin). Praha: Kniha Zlin, 2021. Hot history. ISBN 978-80-7662-136-7., s. 8-13

¹²⁵ MALÝ, Karel a Ladislav SOUKUP, ed. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0863-4., s. 404

zkušeností ze sovětského bloku vypracovat podrobný plán výstavby a organizace státně bezpečnostní služby. Zásady výstavby bezpečnostní služby obsahoval přepracovaný zákon o národní bezpečnosti č. 286/1948 Sb. Přední činitelé Bezpečnosti jednali o tomto zákoně již 1. června 1948 a shodli se na několika zásadních bodech. U Sboru národní bezpečnosti byla zachována jeho jednotnost, tzn. nebyl rozdělen podle východního vzoru na Veřejnou bezpečnost a Státní bezpečnost jako dva samostatné útvary Bezpečnosti, a byla zakotvena úplná autonomie Státní bezpečnosti a její nadřízenost vůči ostatním složkám bezpečnostního sboru. Rovněž byl pozměněn vztah Bezpečnosti a státní správy, resp. pravomocí Národních výborů: v případě Veřejné bezpečnosti bylo zachováno všeobecné vedení a kontrola Národními výbory, u Státní bezpečnosti byla ale naopak prosazena přímá centralizace tak, aby byly příkazy MV prováděny bezpodmínečně a co nejrychleji. Dále byly potom rozšířeny také pravomoci Bezpečnosti, zejména tedy Státní bezpečnosti, a to o záležitosti pasové, cizinecké, shromažďovací a spolkové, tiskové, ohlašovací apod. Zásady a osnova zákona byly schváleny bezpečnostní komisí ÚV KSČ a společně s předsednictvem ÚV KSČ naléhala na jeho urychlené přijetí.¹²⁶

Komunisté chtěli přizpůsobit novou organizační strukturu československého bezpečnostního aparátu, včetně Státní bezpečnosti, novému územnímu členění státu, které zahrnovalo vytvoření krajů a krajských orgánů a zrušení zemí a zemských orgánů. Do celkové reorganizace MV byly prováděny pouze nutné dílčí organizační změny. Celková reforma MV a jeho součástí byla spolu s novou územní organizací nařízena 17. listopadu 1948 a byla uskutečňována od počátku ledna 1949. Novou organizační strukturu tvořily dva zcela samostatně fungující celky, a to Skupina I – Bezpečnost, která měla na starosti řízení státně bezpečnostní činnosti, a Skupina II – Správa, pod kterou spadala oblast veřejné správy, s tím, že Bezpečnost měla být v porovnání se Správou výrazně dominantní. Veškerá společná agenda Skupiny I – Bezpečnost byla koncentrována v odboru P – Prezidium a zároveň byly podle zaměření výkonu služby zřízeny další dva odbory, a to BA – Státní bezpečnosti a BC – Národní bezpečnost, od roku 1950 pod názvem Veřejná bezpečnost. Odbor BA sloužil jako velitelství pro Státní bezpečnost a zahrnoval všechny orgány a složky, které prováděly státně bezpečnostní

---

¹²⁶ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: historie působení STB jako mocenského nástroje KSČ : 1948-1956*. 2. vydání (1. vydání v nakladatelství Kniha Zlin). Praha: Kniha Zlin, 2021. Hot history. ISBN 978-80-7662-136-7., s. 14-15

a zpravodajskou činnost. Tento odbor se poté členil na 11 sektorů, přičemž prvních pět tvořilo skupinu BAa – Vnitřní státní bezpečnost, těmito sektory byly obranné, politické a hospodářské zpravodajství, výkon a realizace. Zahraniční zpravodajství následně tvořilo sektor BAb, „malá Státní bezpečnost“¹²⁷ tvořila sektor BAa, sektor BAc zahrnoval ochranu ústavních činitelů a zvláštní útvary Praha, Lípa, Javor a Hrad, sektor BAp zajišťoval věci cestovních pasů, víz a cizinců, sektor BAa tvořila operativní technika a řízení technické služby StB, a poslední sektor byl sektor administrativní pod označením BAd.¹²⁸

Výraznější změny struktury Státní bezpečnosti nastaly až v roce 1950, kdy v důsledku tvrdšího boje proti nepřátelům komunistického režimu byla Bezpečnost vyčleněna z MV a vzniklo pro ni v květnu téhož roku samostatné ministerstvo národní bezpečnosti. Tento krok posílil politický vliv a mocenskou pozici Bezpečnosti ve společnosti. Nižší orgány Bezpečnosti potom podléhaly pouze novému ministerstvu, čímž přestala platit dosavadní zásada dvojí podřízenosti a postupnou specializací jednotlivých složek byla narušena jednotnost Sboru. Během samotného fungování MNB došlo pouze na nepodstatné změny, jako přejmenování některých útvarů, ze sektorů se staly odbory a dosavadní velitelství Státní bezpečnosti bylo přejmenováno na Hlavní správu Státní bezpečnosti. K dubnu 1952 měla Hlavní správa Státní bezpečnosti následující strukturu: I. odbor – boj proti zahraničnímu vyzvědačství, II. odbor – boj proti vnitřní reakci, III. odbor – boj proti hospodářské špionáži a záškodnictví, IV. odbor – operativní technika, V. odbor – sledování, zatýkání, domovní prohlídky, odbor VI A – vyšetřování případů celostátního významu a odbor VI B – řízení vyšetřování krajských správ Státní bezpečnosti.¹²⁹

Podobu bezpečnostního aparátu v roce 1953 ovlivnila v celém sovětském bloku březnová úmrtí komunistických lídrů J. V. Stalina a K. Gottwalda. ČSR nebyla výjimkou a v září stejného roku byla opět sloučena MNB a MV. Během let 1948-1950 postavení Bezpečnosti výrazně zesílilo, a tak sloučení ministerstev proběhlo tím způsobem, že agenda dosavadního MV v podstatě pouze doplňovala práci Bezpečnosti. Krátce po nástupu do funkce nový ministr R. Barák prosadil

¹²⁷ „Malá Státní bezpečnost“ vykonávala především činnosti administrativní povahy.

¹²⁸ MALÝ, Karel a Ladislav SOUKUP, ed. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0863-4., s. 405-406

¹²⁹ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: historie působení STB jako mocenského nástroje KSČ : 1948-1956*. 2. vydání (1. vydání v nakladatelství Kniha Zlin). Praha: Kniha Zlin, 2021. Hot history. ISBN 978-80-7662-136-7., s. 17-20

reorganizaci ministerstva, která se přímo dotkla struktury a postavení Státní bezpečnosti. K 1. říjnu 1953 byla zrušena Hlavní správa StB a její odbory se staly samostatnými správami MV. Toto rozdělení StB na samostatné útvary MV sice oslabilo mocenské postavení StB, ale zároveň umožnilo dokončení implementace sovětského modelu členění útvarů Státní bezpečnosti. Navíc se tím upevnila pozice ministra a zajistila se jeho informovanost o činnosti jednotlivých složek StB. Z útvarů Hlavní správy Státní bezpečnosti se utvořily I. správa – rozvědka, II. správa – kontrarozvědka, III. správa – vnitřní zpravodajství, IV. správa – ekonomická kontrarozvědka, V. správa – železnice, VI. správa – vojenská kontrarozvědka, VII. správa – sledování, VIII. správa – ochrana ústavních činitelů, IX. správa – operativně-technické služby, správa vyšetřování, a potom I. odbor MV – operativní evidence, II. odbor – cenzura pošty, III. odbor – pasy a víza, IV. odbor – mobilizační, V. odbor – ostraha stranických objektů a III. oddělení – šifra.¹³⁰

V polovině 50. let se StB potýkala s vnitřní krizí, která byla způsobena politickými změnami v sovětském bloku. Její příslušníci se ocitli bez jasné politické orientace, byly zpochybnovány některé objekty státně bezpečnostního zájmu a kritika se nevyhnula ani metodám agenturně-operativní práce. Po přezkoumání postupů komunistické tajné policie, a po některých nevyhnutelných kádrových čistkách se ministři Barákovi s KSČ povedla krize zažehnat. A i když se politická policie veřejně prezentovala jako organizace zaměřená na zahraniční zpravodajské služby, postupem času se čím dál více zaměřovala na boj s "vnitřním nepřítelem".¹³¹

Na začátku roku 1964 byla zřízena tzv. jednotná kontrarozvědka, v jejímž rámci byly sloučeny II., III. a IV. správa MV v kontrarozvědnou správu MV, pod krycím názvem II. správa MV a IX. správa MV, II. a V. byly převedeny do správy operativní techniky MV, nově pod označením VI. správa MV. Polovinou roku 1966 poté došlo k reorganizaci politické policie v centrále, která se vrátila zpět k podobě Hlavní správy Státní bezpečnosti. Kontrarozvědná správa, hlavní správa vojenské kontrarozvědky a správa sledování byly začleněny do této struktury spolu se statisticko-evidenčním odborem. Podle ministra vnitra J. Kudrny byly tyto změny provedeny za účelem přiblížení praktické činnosti resortu společenským úkolům

---

¹³⁰ Tamtéž, s. 20-21

¹³¹ PERSAK, Krzysztof, Łukasz KAMIŃSKI, Pavel ŽÁČEK a Petr BLAŽEK, ed. *Čekisté: orgány státní bezpečnosti v evropských zemích sovětského bloku 1944-1989*. Přeložil Markéta PÁRALOVÁ TARDY. Praha: Academia, 2019. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-3048-1., s. 287, 291

v rámci rozvoje socialistické společnosti s cílem zvýšení úrovně řídicí práce. A na konci téhož roku následně MV stanovilo, že StB by měla být nejefektivnějším nástrojem státního donucení řízeným z jednoho centra. V rámci ochrany státního a společenského zřízení měla odhalovat aktivity nepřátelských zpravodajských služeb s cílem zabránit jejich akcím proti státu, potlačovat protistátní aktivity a předcházet politické a ideologické diverzi ze strany vnitřních i vnějších nepřátel. Kromě toho měla StB chránit klíčové ekonomické objekty a určené společenské instituce, vyšetřovat trestné činy zaměřené proti zájmům republiky a informovat komunistické a státní orgány o činnostech nepřátel a celkové situaci v oblasti státní bezpečnosti.¹³²

4.4.3 Činnost

Státní bezpečnost měla široký okruh působnosti a její poslání se měnilo v závislosti na vývoji režimu a oficiální politice státu. V zásadě však vždy byla jedním z nosných pilířů komunistické moci s neměnným posláním její ochrany. StB byla využívána KSČ jako nástroj k prosazení její politiky a zajištění kontroly nad společností. Společně s vývojovými etapami režimu se měnily také metody práce Státní bezpečnosti. Mezi základní metody StB patřila represe, pronásledování, cenzura, perzekuce nebo vytváření strachu mezi občany. V zakladatelském období komunistického režimu tvořila největší část její činnosti především výroba politických procesů, kdy vyráběla nepřátele režimu a prostřednictvím těchto procesů je likvidovala. Při vyšetřování byly vyslýchané osoby brutálně bity, mučeny elektrickým proudem, byly prováděny noční výslechy, dlouhodobý pobyt na samotce, bylo jim odepíráno spánek, jídla, pití apod. Fyzické násilí bylo doprovázeno také psychickým mučením, vyšetřování byli podrobena ponižování, bylo jim vyhrožováno zatčením blízkých osob, byly využívány fingované popravy atd. S ustálením komunistického režimu v 60. letech se mnohé úkoly, které byly důležité v předchozím období, staly méně významnými. I když politické procesy nezmizely, ztratily na důležitosti, protože politický zájem o velké veřejné procesy pominul, a tak se staly méně běžnými. Postupně se činnost StB měnila spíše na úlohu vnitřního zpravodajství, která sloužila především jako nástroj politické kontroly jednotlivců a společnosti, kteří svými aktivitami mohli ohrožovat vybudovaný režim a informovala vedoucí představitele komunistické strany o dění ve společnosti. To však neznamenalo, že by StB přestala být aktivním represivním

---

¹³² Tamtéž, s. 292-294

orgánem. I tak uskutečňovala mnoho akcí proti disidentům, měla pod kontrolou jednotlivé opoziční skupiny a snažila se znemožnit jejich úsilí o jednotný postup. Prováděla časté domovní prohlídky, vyvážela lidi do lesa nebo je neskryvaně sledovala.¹³³

4.4.3.1 Akce Kámen

Akce nazvaná Kámen byla jedna z nejpodlejších provokací StB namířená proti občanům ČSR, kteří se po únoru 1948 snažili dostat za železnou oponu na západ přes státní hranici do americké okupační zóny Německa, kterou měl vymyslet v téže roce velitel plzeňské OStB JUDr. Josef Stehlík. Základy této akce sahají až do roku 1945, kdy si ambasáda USA stěžovala, že na Všerubech měla existovat služebna s americkými výsostnými znaky, kde se pohybovali lidé v amerických uniformách. Tito „Američané“ prováděli výslechy osob, které se domnívaly, že se již nacházejí za hranicemi na služebně americké CIC.¹³⁴ V roce 1948 poté probíhala tak, že si StB vytipovala skupinu disidentů, kam dosadila spolupracovníka nebo přímo příslušníka StB, kteří hráli roli převaděčů za hranice ČSR. Pro příslušníky StB většinou nebylo obtížné lidi nespokojené s vývojem událostí po únoru 1948 přesvědčit k nelegálnímu překročení hranic. Tito lidé byli potom přímo v Praze nebo na jiném předem smluveném místě vyzvednuti a dopraveni na fingovanou státní hranici, která byla za tímto účelem uměle vytvořena v dostatečné vzdálenosti od reálné státní hranice. Zinscenované přechody přes hranice se často odehrávaly v noci k lepšímu zamaskování případných nedostatků a zhoršení orientace převáděných osob v neznámém terénu. Po „překročení hranic“ byli „uprchlíci“ zastaveni a dopraveni falešnou německou hlídkou na fingovanou úřadovnu CIC. Zde byli pod vedením „amerického důstojníka“ a za pomoci překladatele, protože výslech probíhal v anglickém jazyce, podrobeni zpravodajskému výslechu, kde vypověděli o své činnosti proti komunistickému režimu a o svých spolupracovnících dosud žijících v ČSR. Ještě před výslechem jim však byl předložen dotazník, který kromě formálních otázek obsahoval také otázky, které mohly být později společně s výslechem použity pro kompromitující účely. Metody zatýkání po provedeném výslechu se lišily. Někdy byli „uprchlíci“ zatčeni rovnou

---

¹³³ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: historie působení STB jako mocenského nástroje KSČ : 1948-1956*. 2. vydání (1. vydání v nakladatelství Kniha Zlin). Praha: Kniha Zlin, 2021. Hot history. ISBN 978-80-7662-136-7., s. 72-73; RŮŽIČKA, Daniel. Státní bezpečnost (StB). In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.totalita.cz/stb/stb.php>

¹³⁴ CIC byl americký vojenský kontrašpionážní sbor založený v roce 1941.

na úřadovně, někdy příslušníci StB pokračovali ve hraní divadla a poslali je pár set metrů směrem do neexistujícího tábora, do něžž byli cestou odchyceni a „uneseni“ zpět do ČSR Pohraniční stráž. Příslušníci StB byli pro svou horlivost při akcích v 50. letech nadevše vynalézaví a důslední. Každá akce měla vypracováno několik možných variant a případných klíčů k jejich řešení. O tom, že akce Kámen byla úspěšná svědčí mnohé případy, kdy lidé této inscenaci zcela uvěřili. Celkový počet lidí, kterých se tato akce StB dotkla se nedá s naprostou jistotou odhadnout, nicméně se pohyboval minimálně v řádech desítek, podle historika a bývalého vyšetřovatele Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu A. Rázka snad i o řád více.¹³⁵

4.4.3.2 Akce Neptun

Akce Neptun byla jedna z největších mystifikací československé vlády, která svým provedením významně přispěla v boji za potrestání nacistických válečných zločinců. Inspirací byla operace z roku 1963 prováděna rakouským MV na jezeře Toplitsee, kde se během 2. sv. války nacházela nacistická výzkumná stanice. Kolem jezera se čím dál více množily pověsti, že se zde měly v bednách nacházet různé finanční hodnoty nebo významné dobové dokumenty, a proto se tamní MV rozhodlo jezero prozkoumat. Povedlo se jim ze dna vytáhnout několik desítek beden ve kterých byly uloženy falešné anglické libry, tištěné v německém koncentračním táboře Oranienburg, uložené obrazy nebo technické aparatury z výzkumné stanice. Akce Neptun byla poté vytvořena dezinformačním oddělením StB, které využilo naskytnuté příležitosti v první polovině roku 1964, kdy na Čertovo a Černém jezeře měla Zvědavá kamera natáčet o záhadách těchto jezer televizní dokument. Provedení akce spočívalo v tom, že během průzkumné akce a natáčení tohoto dokumentu měly být nalezeny 2 až 4 bedny potopené v hloubce 10 až 15 metrů v předpokládaných místech dalšího průzkumu, které měly obsahovat dokumenty z doby nacistické okupace. Samotný vznik akce byl spojen s několika předem stanovenými cíli. Prvním a primárním cílem bylo prodloužení promlčení lhůty v Německu na odsouzení nacistických válečných zločinců, která měla podle německé ústavy skončit v květnu 1965. Druhým cílem bylo ovlivnění západoevropského mínění o Západním Německu a Rakousku a označit je jako

---

¹³⁵ *Tajné akce StB*, 4. díl, Akce Kameny. TV, ČT1, 2008. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10209991308-tajne-akce-stb/409235100221004/>; TOMEK, Prokop. Státní bezpečnost – akce Kámen. In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/stb/stb_a_kamen.php

pokračovatele nacistické Třetí říše. Posledním cílem potom bylo oznámit, že mezi nalezenými dokumenty se nacházely seznamy nacistických spolupracovníků z dob 2. sv. války. Nález a následně postupné zveřejňování těchto dokumentů bylo důkladně promyšlenou manipulací, která měla přilákat pozornost domácích i zahraničních médií a zdiskreditovat některé světové politiky. Výrobou beden podle předlohy Wehrmachtu a jednotek SS byla pověřena StB a podvržené nacistické dokumenty měla dodat sovětská tajná služba. KGB však zfalšované materiály nedodala včas, a proto byly vyrobené bedny naplněny prázdnými papíry a v noci z 19. na 20. červen 1964 uloženy na dno Černého jezera. Po nálezu beden 7. července 1964 se s novináři strhla lavina. Bedny byly vytaženy v době mezi 11. až 13. červencem a o den později převezeny na kriminalistický ústav do Prahy. Když z Moskvy konečně dorazily upravené dokumenty přešla akce Neptun do další fáze. Dopoledne v budově Československé televize se dne 15. září téhož roku uskutečnila tisková konference, které se účastnili novináři z celé Evropy. Ministr vnitra L. Štrougal novináře seznámil s obsahem beden a oznámil, že podle něj dokumenty, které obsahoval šumavský nález, dokazovaly, že NSR a Rakousko byly plně podporovatelů nacistického režimu. Novinářům byly poskytnuty ukázky některých vybraných dokumentů a následně byli odkázáni na dobu po důkladném prozkoumání a šetření. Tisková konference vzbudila velký ohlas a o „objevených“ materiálech se psalo v řadě nejen evropských novin. Akce Neptun byla následně proti Západnímu Německu za pomoci Ministerstva zahraničních věcí, které dokumenty předávalo do dalších evropských zemí, využita ještě k dalším dvaceti samostatným akcím československé rozvědky. Na základě těchto dokumentů bylo podáno množství trestních oznámení a byla obnovena řízení proti osobám, proti kterým nebylo dříve dostatek důkazů. Přes svou rizikovost byla tato akce StB velice úspěšná a ve své době nebyla prozrazena. Pravda o akci Neptun vyšla najevo až po emigraci příslušníka MV Ladislava Bittmana v 70. letech do USA, který pozadí této akce zveřejnil, a i z dnešního pohledu by se dalo říci, že se jednalo o jednu z těch pozitivnějších akcí Státní bezpečnosti.¹³⁶

---

¹³⁶ *Tajné akce StB*, 10. díl, Akce Neptun. TV, ČT1, 2009. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10209991308-tajne-akce-stb/409235100221010/>; RŮŽIČKA, Daniel. Státní bezpečnost – akce Neptun. In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/stb/stb_a_neptun.php

5 Změny v koncepci StB v období tzv. Pražského jara

V období Pražského jara byly bezpečnostní orgány v ČSSR z rozhodnutí předsedy Výboru Státní bezpečnosti při Radě ministrů SSSR v rámci příprav akce Dunaj kontrolovány a usměrňovány tzv. sovětskými poradci, oficiálními představiteli KGB.¹³⁷ Ministerstvo vnitra a jeho součásti byly řízeny centrálně shora, od stranických organizací až po nejnižší úrovně. Proti dosavadnímu administrativě-centralistickému systému řízení, jehož klíčovým prvkem byly bezpečnostní složky, zaujalo kritické postavení již lednové plénum ÚV KSČ. Situace v bezpečnostních složkách byla v první polovině roku 1968 značně komplikovaná. Začaly se objevovat názory, že plošná kontrola společnosti nebude vyhovovat budoucím potřebám, což vedlo k vypracování návrhů reformy StB. Kritické postavení ÚV KSČ a debaty o reformách vytvořily mezi příslušníky Státní bezpečnosti propastné názorové rozdíly. Kritika se díky omezení cenzury objevovala i v tisku. Byly kritizovány postupy Státní bezpečnosti v 50. letech a její účast na politických procesech. K této kritice se přidali i někteří politici, kteří StB podezírali ze sledování členů ÚV KSČ. Důležitým krokem k přeměně bezpečnostní struktury státu byla potom dubnová změna na postu ministra vnitra a přijetí Akčního programu Dubčekovy reformní KSČ. Novým ministrem se stal J. Pavel, který si stanovil jako hlavní cíl vytvoření zákonných záruk, které by zabránily opakování nezákonností z 50. let a celkovému zneužívání bezpečnostních složek. Ministr Pavel měl v úmyslu provést zásadní přestavbu MV a přinést mu zcela novou podobu. Proti této restrukturalizaci nejvíce bojovali vysoce postavení funkcionáři StB, kteří byli spojeni s představiteli bývalého KSČ a s KGB, přičemž mnozí z nich se navíc přímo podíleli na zločinných akcích Státní bezpečnosti v 50. letech a báli se odhalení a následného potrestání.¹³⁸ Ministr vnitra se při svých reformách zpočátku opíral nejen o politickou podporu, ale i nátlak veřejnosti. Vznikaly návrhy na úplné rozpuštění StB, podřízení zpravodajské činnosti vládě nebo na snížení počtu pracovníků a zúžení činnosti politické policie. Pavlovy reformy však brzdilo,

---

¹³⁷ ŽÁČEK, Pavel. KGB a srpen 1968. Role sovětských „poradců“ při okupaci Československa. In: Svoboda, Libor (ed.). *Solitér: pocta historikovi Václavu Veberovi*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2012. ISBN 978-80-87211-69-4., s. 307

¹³⁸ KAŇÁK, Petr, Jiřina DVOŘÁKOVÁ a Zdeňka JUROVÁ. *Československá rozvědka a pražské jaro*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-46-1., s. 24-25; RŮŽIČKA, Daniel. Bezpečnostní aparát v období Pražského jara. In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 18.03.2023]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/1968/1968_07.php; SCHOVÁNEK, Radek. Svazek Dialog. In: *ludvikvaculik.cz* [online]. © Ludvikvaculik.cz, webmaster: Hana Francová. [cit. 18.03.2023]. Dostupné z: <https://ludvikvaculik.cz/r-schovanek-svazek-dialog>

že při jejich prosazování musely organizační a kádrová opatření resortu schválit nejdříve ÚV KSČ a následně vláda, které ne vždy akceptovaly jeho návrhy a často si dosazovaly na místa své vlastní kandidáty.¹³⁹

Politické změny tohoto období vyústily v požadavek na změnu zaměření StB z řešení vnitropolitických otázek a rozporů v socialistické společnosti, politického přesvědčení a názorů občanů, jejich osobního vyznání a činnosti na orgán s takovou organizační strukturou, početními stavy, vybavením, metodami práce a kvalifikací, který by odpovídal orgánu na ochranu státu proti činnosti nepřátelských center ze zahraničí. Jedním z hlavních témat se také stala otázka nové úpravy rozvědky, včetně změny jejího postavení, zaměření a zajištění právní legality, zformulované v Akčním programu. Reformisté KSČ se snažili oddělit rozvědku od ministerstva vnitra a Státní bezpečnosti a začlenit ji pod předsednictvo vlády. Další část představitelů KSČ, zejména potom představitelé StB, navrhovala, aby se z MV vyčlenily rozvědky i kontrarozvědky a vytvořily zcela nový samostatný orgán, Ústřední správu zpravodajské služby.¹⁴⁰

Reforma bezpečnostního systému socialistického Československa tak byla velice kontroverzní záležitostí. Moskevské vedení navíc tlačilo na A. Dubčeka, aby eliminoval vliv ministra Pavla, a zabránil tak rozvratům v bezpečnostních strukturách ČSSR. O osamostatnění tehdy usilovala i samotná rozvědky, která se chtěla od StB distancovat, ve Státní bezpečnosti naopak k této reformě čím dál více rostl odpor. Předseda vlády a člen PÚV KSČ O. Černík představil koncem května v plénu předsednictva zmíněný návrh na zřízení ÚSZS. Bezpečnost se měla v souladu s Akčním programem KSČ rozdělit podle sovětského vzoru na VB a StB, a StB potom na správu rozvědky a správu kontrarozvědky, které by spadaly pod tento nový orgán. Osamostatnění rozvědky, prosazované Pavlem a náčelníkem rozvědky, Černíkův návrh zcela obcházel. PÚV KSČ se v diskuzi o návrhu shodovali, že vyčlenění StB a rozvědky MV prospěje a pomůže k urychlení stabilizace situace v bezpečnostních strukturách Československa. Zřízení ÚSZS považovali ministr vnitra, vedení rozvědky a také pracovníci Studijního ústavu MV za zcela nedomyšlené a bylo to pro ně velkým zklamáním. Urychleně tedy odeslali

---

¹³⁹ PERSAK, Krzysztof, Łukasz KAMIŃSKI, Pavel ŽÁČEK a Petr BLAŽEK, ed. *Čekisté: orgány státní bezpečnosti v evropských zemích sovětského bloku 1944-1989*. Přeložil Markéta PÁRALOVÁ TARDY. Praha: Academia, 2019. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-3048-1., s. 295

¹⁴⁰ Tamtéž; KAŇÁK, Petr, Jiřina DVOŘÁKOVÁ a Zdeňka JUOVÁ. *Československá rozvědky a pražské jaro*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-46-1., s. 18

dopis všem odpovědným funkcionářům, ve kterém upozorňovali, že zřízení ÚSZS pouze upravuje dosavadní zákon o Sboru národní bezpečnosti a nevytváří legální základ pro akceschopnost rozvědky. Také poukazovali na to, že bezpečnostní složky, kterých se toto rozhodnutí týkalo, nebyly přítomny při rozhodování o zřízení ÚSZS a požadovali, aby na konečné úpravě tohoto zákona spolupracovali příslušníci rozvědky. Koncem července poté vznikl posudek vypracovaný skupinou odborníků z rozvědky, kontrarozvědky a ze Studijního ústavu MV, který poukazoval na nedostatečné projednání projektu s kvalifikovanými odborníky a na absenci komplexní analýzy mezinárodních a vnitřních podmínek a budoucích potřeb ČSSR, navíc podle tohoto posudku projekt nevyhovoval potřebám ani jedné ze služeb, ani zájmům ČSSR. Také bylo zdůrazněno, že rozvědka není bezpečnostním aparátem, ale že má za úkol získávat utajované informace ze zahraničí a bylo by nepřijatelné z hlediska mezinárodního práva, aby bezpečnostní složka ČSSR vyvíjela jakoukoli činnost na území jiného svrchovaného státu. Navzdory napjaté situaci a rostoucímu rozporu ve vedení ministerstva vnitra se reformisté s ministrem vnitra Pavlem snažili udržet kontrolu nad bezpečnostními strukturami. Veškeré snahy však následně zhatil vpád okupačních vojsk Varšavské smlouvy v noci z 20. na 21. srpna 1968, kdy v důsledku okupace byla reorganizace zastavena.¹⁴¹

---

¹⁴¹ Tamtéž, s. 39-44

6 Vývoj a činnost StB po roce 1968 až do jejího zrušení v roce 1990

6.1 Vývoj a organizace StB

Po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy byla StB v naprostém rozkladu. Část s ní spojených dokumentů byla zničena a Ministerstvo vnitra začalo být opět ovládáno lidmi, kteří jsou spojováni s nejtemnějším obdobím komunistického režimu. Akční program KSCČ byl úplně opomenut a Státní bezpečnost se začala vracet ke starým metodám ze 40. a 50. let. Ačkoliv nebylo možné rozpoutat teror jako před dvaceti lety, bylo obnoveno vyšetřování mnoha tisíc osob a StB se opět začala zaměřovat výhradně na "vnitřního nepřítele".¹⁴²

Federalizace ČSSR a v souvislosti s tím vytvořená federální MV v březnu 1969 přinesly reorganizaci státně bezpečnostních útvarů výkonného aparátu a na krátkou dobu byla zřízena Federální správa zpravodajské služby. FSZS se organizačně skládala z několika správ: I. správu tvořila hlavní správa rozvědky a oblastních odborů, II. správu tvořila hlavní správa kontrarozvědky, III. správa byla tvořena hlavní správou vojenské kontrarozvědky, IV: správu představovala správa sledování a VI. správu tvořila správa zpravodajské techniky. Mimo FSZS potom stála V. správa, kterou byla správa ochrany stranických a ústavních činitelů, dále odbor ústřední evidence a šifrový odbor. V rámci reorganizace výkonného aparátu státně bezpečnostních útvarů byly vytvořeny Hlavní správy Státní bezpečnosti při MV ČSR a MV SSR, správy vyšetřování StB a správy pasů a víz.¹⁴³

V dubnu téhož roku na zasedání ÚV KSCČ, kde byl poté A. Dubček nahrazen G. Husákem ve funkci prvního tajemníka Ústředního výboru KSCČ, započal proces formování nového stranického vedení. V květnu téhož roku na plenárním zasedání ÚV KSCČ byly v přijaté „Realizační směrnici pro postup strany do XIV. sjezdu“ stanoveny konkrétní úkoly pro rozhodný politický zápas vedoucí ke konsolidaci poměrů ve státě. Nedílnou součástí tohoto zápasu bylo znovu upevnění funkce socialistického státu jako orgánu moci dělnické třídy a pracujícího lidu ve všech jeho člancích. Po dubnovém a květnovém zasedání ÚV KSCČ došlo k oslabení pozic

---

¹⁴² SCHOVÁNEK, Radek. Svazek Dialog. In: *ludvikvaculik.cz* [online]. © Ludvikvaculik.cz, webmaster: Hana Francová. [cit. 21.03.2023]. Dostupné z: <https://ludvikvaculik.cz/r-schovanek-svazek-dialog>

¹⁴³ PERSAK, Krzysztof, Łukasz KAMIŃSKI, Pavel ŽÁČEK a Petr BLAŽEK, ed. *Čekisté: orgány státní bezpečnosti v evropských zemích sovětského bloku 1944-1989*. Přeložil Markéta PÁRALOVÁ TARDY. Praha: Academia, 2019. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-3048-1., s. 299-303

pravicových a protisociálních sil. Následující kádrové změny se podle dobových zdrojů staly: „počátkem ozdravného diferenciačního procesu ve straně, ve společnosti, Národní frontě i v ministerstvu vnitra a všech jeho složkách.“ Odstranění pravicových sil ve vedení strany se projevilo také v jejich likvidaci na MV a v bezpečnostních složkách, což komunistům vytvořilo příznivé podmínky pro „očistu“ bezpečnostního aparátu dle svých potřeb a obnovení jeho akceschopnosti.¹⁴⁴

Na začátku roku 1971 byla zrušena FSZS a v souvislosti s tím přešla StB do působnosti FMV. O rok později v únoru byla potom podepsána druhá dohoda o spolupráci FMV a KGB při Radě ministrů SSSR. Kromě těchto událostí a personálních změn na vedoucích pozicích tak, aby vyhovovaly potřebám KSČ, nedošlo na počátku 70 let. k žádným zásadním změnám. To se změnilo polovinou roku 1974, kdy byl rozšířen počet výkonných útvarů FMV a zrušena Hlavní správa StB na Slovensku, čímž došlo k opětovné centralizaci řízení Státní bezpečnosti. Nejdůležitější změnou však bylo rozčlenění kontrarozvědky na tři nové útvary.¹⁴⁵ Prvním takovýmto útvarem byla správa kontrarozvědky pro boj proti vnějšímu nepříteli, která se zaměřovala na boj proti zahraničním zpravodajským službám a jejich spolupracovníkům. Spadalo sem např. sledování cizinců, zahraničních diplomatů a kontaktů československých občanů s lidmi a institucemi na Západě. Druhým z těchto útvarů byla správa kontrarozvědky pro boj proti vnitřnímu nepříteli. Tento útvar tvořil základní část agendy Státní bezpečnosti a zahrnoval činnosti jako odhalování, sledování a likvidaci protikomunistických a jakýchkoliv nezávislých aktivit na území ČSSR. Třetím a posledním z nových útvarů byla správa kontrarozvědky na ochranu ekonomiky, která se soustředila na ochranu před sabotážemi, korupcí nebo možným vlivem nepřátelských tajných služeb v hospodářské oblasti. Všechny tři útvary byly potom spojovány vojenskou kontrarozvědkou.¹⁴⁶ V roce 1975 byly provedeny změny také na regionální úrovni. V rámci jednotlivých správ Státní bezpečnosti byly u krajských správ SNB jako výkonné orgány vytvořeny I. odbor – odbor boje proti vnějšímu nepříteli,

---

¹⁴⁴ SNÍTIL, Zdeněk. *Stručný přehled dějin SNB [Sbor národní bezpečnosti]*. Praha: Správa pro politickových. vzděl., kulturní a propagační činnost FMV, 1981., s. 124

¹⁴⁵ PERSAK, Krzysztof, Łukasz KAMIŃSKI, Pavel ŽÁČEK a Petr BLAŽEK, ed. *Čekisté: orgány státní bezpečnosti v evropských zemích sovětského bloku 1944-1989*. Přeložil Markéta PÁRALOVÁ TARDY. Praha: Academia, 2019. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-3048-1., s. 303-307

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 307; DRDA, Adam, Petr DUDEK, Tomáš NĚMEČEK a Prokop TOMEK. *Příběhy bezpráví: Jeden svět na školách : metodická příručka*. Praha: Člověk v tísni, 2012. ISBN 978-80-87456-32-3., s. 129

II. odbor – odbor boje proti vnitřnímu nepříteli, III. odbor – odbor pro ochranu ekonomiky, IV. odbor – odbor pro sledování a VI. odbor – odbor zpravodajské techniky. Struktura správy StB v Praze, kde bylo po jednotlivých liniích vytvořeno více odborů, vypadala následovně: I. a až c, II. a až b, III. a až c, přičemž sledování a nasazování zpravodajské techniky pro Prahu zajišťovala IV. a VI. správa FMV. Obdobně tomu bylo také na Slovensku v Bratislavě, kde sledování a nasazování techniky prováděl IV. a VI. odbor XII. správy FMV.¹⁴⁷ Kromě správy Státní bezpečnosti krajských správ SNB působily jako výkonné orgány StB také odbor vyšetřování Státní bezpečnosti a odbor pasů a víz.¹⁴⁸

V roce 1980 byly zřízeny oblastní odbory StB¹⁴⁹ a kontrarozvědka byla rozšířena o správu kontrarozvědky pro boj proti mimořádným a zvláštním formám trestné činnosti. Koncem roku 1985 poté proběhlo mnoho organizačních změn tak, že až do roku 1988 řídili centrální útvary StB čtyři ze šesti nejvyšších funkcionářů vedení FMV. Poslední reorganizací bezpečnostního aparátu spadala odpovědnost za všechny kontrarozvědné útvary StB na prvního náměstka ministra vnitra genmjr. A. Lorence. Tato reorganizace byla schválena koncem roku 1988, ale vyhlášena až na konci dubna 1989. Ministr vnitra genpor. F. Kincl řídil I. a V. správu SNB a statisticko-evidenční odbor, genmjr. A. Lorencovi byly podřízeny Hlavní správa kontrarozvědky SNB, správy kontrarozvědky SNB v Bratislavě, Hlavní správa vojenské kontrarozvědky, správa pasů a víz a IV. správa SNB, genmjr. S. Nezval měl odpovědnost za VI., XIII. správu SNB a správu vývoje automatizace SNB a plk. O. Sedlák měl potom na starosti správu vyšetřování StB. Touto reorganizací byla Státní bezpečnost rozdělena na několik částí, kdy řízení rozvědky bylo odděleno od kontrarozvědky, od správy zpravodajské techniky i vyšetřovacího úseku. Na konci srpna 1989 byla poté ještě podepsána poslední vrcholná dohoda o spolupráci mezi FMV a KGB. A polovinou listopadu téhož roku byl v Praze

---

¹⁴⁷ PERSAK, Krzysztof, Łukasz KAMIŃSKI, Pavel ŽÁČEK a Petr BLAŽEK, ed. *Čekisté: orgány státní bezpečnosti v evropských zemích sovětského bloku 1944-1989*. Přeložil Markéta PÁRALOVÁ TARDY. Praha: Academia, 2019. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-3048-1., s. 308-309

¹⁴⁸ ŽÁČEK, Pavel. *Nástroj triedneho štátu: organizácia ministerstiev vnútra a bezpečnostných zborov 1953-1990*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2005. Dokumenty (Ústav pamäti národa). ISBN 80-969-296-2-3., s. 243-244

¹⁴⁹ OO StB Praha byl za účelem sjednocení sil a prostředků, jednotného řízení a koordinace práce rozvědky na konci roku 1982 zrušen, v ostatních městech však OO StB nadále fungovaly.

signován protokol o spolupráci správy kontrarozvědky ČSSR a SSSR na období do roku 1995.¹⁵⁰

Do studentské demonstrace 17. listopadu 1989, se kterou je spojován začátek konce komunistického režimu v ČSSR, a krátce po ní stále FMV a StB působily jako stabilní pilíře totalitního režimu. Ve spojitosti se zrušením ústavně zajištěného vedoucího postavení KSČ a jejích stranických orgánů, organizací KSČ a politické struktury v rámci ministerstva se začala rozpadat také struktura vedení Státní bezpečnosti. Vedení StB 21. listopadu 1989 ještě navrhlo vládě reorganizaci, která by ze Státní bezpečnosti vytvořila Zpravodajskou službu FMV, skládající se z kontrarozvědky, Správy ochrany ústavy a národního hospodářství. Po zvolení V. Havla jako prezidenta ČSSR se však situace nevyvíjela podle jejich plánu. Ministrem vnitra se stal R. Sacher, který 12. ledna 1990 svým rozkazem zastavil činnost vnitřního zpravodajství StB a 31. ledna 1990 byla rozkazem zrušena činnost téměř všech útvarů StB. Zrušení se vyhnula pouze Hlavní správa vojenské kontrarozvědky, která měla být dne 1. června 1990 převedena pod ministerstvo národní obrany, a správa vývoje automatizace SNB.¹⁵¹

6.2 Činnost

Pro činnost StB po roce 1968 bylo velice důležité období Pražského jara. Ve světle omezení cenzury, a do té doby nevídané svobody komunistického Československa, se zformovalo několik skupin, které pro Státní bezpečnost představovaly na další léta jasného nepřítele. Mezi tyto skupiny patřily např. zájmová organizace odsouzených politických vězňů z 50. let K-231, Klub angažovaných nestraníků, Československá strana socialistická, Československá strana lidová, církevní Dílo koncilové obnovy, nebo nezávislé odborové organizace jako Federace lokomotivních čet či Dělnických rad. Přestože většina členů pro StB zájmových skupin byla v období normalizace politicky pasivních, Státní bezpečnost jim věnovala ustavičnou pozornost a vytipovávala si ty pravděpodobně nejaktivnější.¹⁵²

V 70. letech bylo Státní bezpečností připraveno několik zmanipulovaných soudních procesů s příznivci reforem, v porovnání s 50. lety však politických procesů bylo

---

¹⁵⁰ PERSAK, Krzysztof, Łukasz KAMIŃSKI, Pavel ŽÁČEK a Petr BLAŽEK, ed. *Čekisté: orgány státní bezpečnosti v evropských zemích sovětského bloku 1944-1989*. Přeložil Markéta PÁRALOVÁ TARDY. Praha: Academia, 2019. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-3048-1., s. 309-313

¹⁵¹ Tamtéž, s. 314-317

¹⁵² TOMEK, Prokop. *Okres na východě 1960-1989: občané a nejnižší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-944-7., s. 130-133

znatelně méně. StB se i nadále podílela na perzekuci mnoha občanů, jejich sledování, kompromitaci, užívala zastrašování, často prováděla nátlakové a brutální akce proti opozici, a nepohodlné osoby byly vyháněny z ČSSR. Kromě toho StB nejen předávala své oběti k trestněprávnímu stíhání, ale i je sama trestala. V průběhu let 1969-1989 bylo v Československu uskutečněno zhruba 100 tisíc „preventivně-výchovných opatření“.¹⁵³

Ani násilí jako jedna z metod vyšetřování StB nikdy nevytizelo, pouze ho bylo v porovnání s obdobím o dvacet let dříve užíváno mnohem méně. Počet násilností páchaných Státní bezpečností však výrazně narostl po vyhlášení Charty 77. Nespravedlivě stíhaných přibývalo, nejhůře na tom byli lidé, které nechránila publicita v ČSSR ani v zahraničí. Osoby nebezpečné režimu byly za bílého dne přepadávány na ulicích a vyváženy do lesa, kde byly zbity a ponechány osudu, vyslýchaní byli mláceni do bezvědomí a mnoho jich skončilo s doživotním zdravotním postižením.¹⁵⁴ Příkladem brutálnosti, nechutnosti a drzosti počínání StB může být přepadení Z. Freundové v jejím vlastním bytě v noci ze 12. na 13. října 1981. Příslušníci StB ji po vniknutí do bytu začali bít, kopali do ní, šlapali jí po bosých nohou, ostříhali ji, mlátili jí hlavou o zeď a bylo jí vyhrožováno zabitím. Zatímco ji jedni mlátili, ostatní prohledávali byt, přičemž se později ukázalo, že byl odcizen pouze magnetofon s nahrávkami angličtiny, jakékoliv jiné cenné předměty zůstaly bez povšimnutí. Poté z ní strhli košili, osahávali ji a snažili se vzbudit dojem, že ji chtějí znásilnit. Po vyšetření lékařem jí byl diagnostikován otřes mozku a měla četné pohmožděny.¹⁵⁵ Vyšetřovatelé StB se neštíteli téměř ničeho. Kromě páchání násilných činů, byl na nepřátelské osoby vyvíjen také psychický nátlak. O nedostatku morálních zásad příslušníků StB svědčil také případ, kdy byla do bytu historika K. Bartoška objednána pro „odvoz mrtvoly“ pohřební služba s rakví. Tento čin symbolizující, že si nepohodlné osoby nemohou být jisty ani svými životy, by se dal spíše nazvat až psychickým terorem.¹⁵⁶

V dalších letech normalizace čelila Státní bezpečnost stále složitějším úkolům, které již nebyly řešitelné pouze hrubou silou jako dříve. To vedlo k tomu, že StB

---

¹⁵³ DRDA, Adam, Petr DUDEK, Tomáš NĚMEČEK a Prokop TOMEK. *Příběhy bezpráví: Jeden svět na školách : metodická příručka*. Praha: Člověk v tísni, 2012. ISBN 978-80-87456-32-3., s. 131

¹⁵⁴ HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum Praha, 1990. ISBN 80-85207-01-x., s. 143-144, 161

¹⁵⁵ DRDA, Adam, Petr DUDEK, Tomáš NĚMEČEK a Prokop TOMEK. *Příběhy bezpráví: Jeden svět na školách : metodická příručka*. Praha: Člověk v tísni, 2012. ISBN 978-80-87456-32-3., s. 132

¹⁵⁶ HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum Praha, 1990. ISBN 80-85207-01-x., s. 143

neuměla efektivně reagovat na nová kulturní a opoziční hnutí mladých lidí, na ekologické iniciativy rostoucích ekologických sdružení, a nebyla schopna pochopit hlubší smysl událostí v Československu, v komunistickém bloku, ani na západě, což se ukázalo v nárůstu kvantity činnosti, nikoli však kvality. Dosavadní metoda výkladu událostí a reakce na ně podle zjednodušené marxistické ideologie byla po mnoho let dostačující, v listopadu 1989 se ale represivní složky probudily z jakési iluze o své nezničitelnosti a nedokázaly účinně čelit rostoucí občanské síle.¹⁵⁷

6.2.1 Akce Asanace

Od vzniku Charty 77 se snažili vedoucí komunističtí představitelé v ČSSR vymyslet způsoby, jak se jejím signatářům pomstít, jak zabránit v jejich dalších aktivitách a jak umlčet a zastrašit ty, kteří proti totalitnímu režimu otevřeně vystupovali. Odpověď přišla ve formě akce Asanace, pravděpodobně nejbrutálnější operace v období po invazi vojsk Varšavské smlouvy, jejímž cílem bylo za každou cenu vyhnat nepřátelské osoby do exilu. Úkolem Státní bezpečnosti bylo na nepohodlné osoby vyvinout takový trvalý tlak, který by je do odchodu pryč z Československa donutil. Každodenní teror, neustálé obtěžování, vyhrožování a zastrašování, ale také bití a mučení, to vše patřilo k metodám StB užívaných nejen k dosažení cíle této akce. Akce Asanace byla zahájena na konci roku 1977 rozkazem tehdejšího ministra vnitra J. Obziny. Operace obnášela vytipovat nepřátelské osoby, zvláště potom z řad signatářů Charty 77, ale také lidí např. z okruhu ilegální katolické církve a undergroundu, kdy místo zavírání do vězení se jich režim snažil zbavit právě odchodem do zahraničí. Vytipované osoby měli možnost odejít z ČSSR dobrovolně s tím, že už se nebudou moci vrátit. V případě, kdy tyto osoby nesouhlasily, nastoupila druhá forma, a to forma donucení. V rámci akce Asanace byla StB zvláště vynalézavá, pro každého vytipovaného jedince byl vypracován zvláštní psychologický profil podle kterého postupovala. Každá maličkost v oblasti bydlení, cestování, zaměstnání nebo sociálních služeb se pro takového člověka stala obrovským problémem. Tito lidé byli připraveni o telefon, o technické osvědčení k automobilu, o řidičský průkaz, o invalidní důchod, čelili výhrůžkám, docházelo k jejich přepadávání neznámými útočníky, byli bití, vydírání

---

¹⁵⁷ DRDA, Adam, Petr DUDEK, Tomáš NĚMEČEK a Prokop TOMEK. *Příběhy bezpráví: Jeden svět na školách : metodická příručka*. Praha: Člověk v tísni, 2012. ISBN 978-80-87456-32-3., s. 131

a soustavně vyslýchání.¹⁵⁸ Výsledky se mohly konat i dvakrát týdně, často se zadržováním na 48 hodin, přičemž byly také případy, kdy v podstatě ihned po propuštění byly postižené osoby znovu zadrženy na dalších 48 hodin. Při každém výslechu byla vždy zmíněna možnost Československo opustit. Před 17. listopadem 1989 opustilo ČSSR pouze ze signatářů Charty 77 na 280 osob. Řada lidí se pod tímto ultimátem, kdy se jednalo nejen o svobodu, ale také o život, rozhodla nakonec ČSSR opustit. Tito lidé byli společně s právem na návrat do vlasti připraveni také o státní občanství a museli jako exulanti začínat své životy nanovo.¹⁵⁹

Vyšetřování akce Asanace bylo ukončeno v roce 1993. Byli stíhaní především vedoucí funkcionáři StB, kteří tuto akci řídili a organizovali, jeden z náměstků FMV ČSSR a ministr vnitra J. Obzina. Pravomocně bylo odsouzeno 16 osob a všechny tresty byly podmíněčné. Ministr J. Obzina, který rozkaz k zahájení akce Asanace podepsal, však nebyl nikdy potrestán, protože před vynesením závěrečného rozsudku soudem zemřel.¹⁶⁰

6.2.2 Akce Kněz a Zahradník

Církev byla jedním z největších nepřátel komunistického režimu. Totalitní režim nedovoľoval jiné smýšlení než v souladu s touto ideologií a církev představovala jakousi druhou možnost. Komunisté neusilovali pouze o politickou moc ve státě, ale také o způsob smýšlení člověka, který se snažili formovat především potom u mladých lidí. Na formování smýšlení člověka měla vliv ale také církev, a představovala tak pro komunisty přímého konkurenta. Akce Kněz a akce Zahradník jsou provázané akce mělnické Státní bezpečnosti právě v boji o formování souladného smýšlení lidí s komunistickým režimem. Akce Kněz ukazuje stránku těchto akcí z pohledu vývoje událostí pana J. Dolisty a akce Zahradník stránku z pohledu studentů Střední zemědělské technické školy v Mělníku. V obou případech figuruje důvěrnice pod krycím jménem Ivana, která byla jedním z nejmladších spolupracovníků Státní bezpečnosti vůbec. Svou spolupráci s StB navázala již v době, kdy jí bylo pouhých 16 let a po odmaturování,

---

¹⁵⁸ Nejvíce případů užívání fyzického násilí bylo v období polské Solidarity, kdy se režim obával „nákazy“ svobodou v ČSSR.

¹⁵⁹ Tamtéž, *Tajné akce StB*, 3. díl, Akce Asanace. TV, ČT1, 2008. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10209991308-tajne-akce-stb/409235100221003/>; NAVARA, Luděk a Josef ALBRECHT. *Abeceda komunismu*. Brno: Host, 2010. ISBN 978-80-7294-340-1., s. 16-17

¹⁶⁰ *Tajné akce StB*, 3. díl, Akce Asanace. TV, ČT1, 2008. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10209991308-tajne-akce-stb/409235100221003/>

kdy začala studovat na vysoké škole v Praze, sama za účelem další spolupráce kontaktovala svého „řídícího orgána“ StB.¹⁶¹

6.2.2.1 Akce Kněz

O J. Dolistu se Státní bezpečnost zajímala již během jeho základní vojenské služby a poté studia. Po dokončení Cyrilometodějské bohoslovecké fakulty v roce 1980 a vysvěcení na kněze nemohl kvůli svému mottu „Strach nemá v lásce místo“, které si vybral na oznámení o svěcení a slavnostní primiční mši, a jeho vystupování proti hnutí československých kněží *Pacem in terris* dlouho získat státní souhlas k výkonu duchovní správy. Státní souhlas nakonec získal, a to do Mělníka, přičemž se mu stále dostávalo pozornosti Státní bezpečnosti, která se ho po odchodu z armády snažila přemluvit ke spolupráci. Tyto nabídky J. Dolista kategoricky odmítal.¹⁶²

Kázání J. Dolisty si v Mělníce získala mnoho věřících, především mladých lidí, mezi nimi také studenty zdejší Střední zemědělské technické školy, kteří za knězem chodili od poloviny roku 1981 na nahodilé schůzky. V průběhu roku 1982 se poté již scházeli pravidelně, nejprve v budově mělnického probošství a později v jeho soukromém bytě, kde diskutovali nejen o náboženských otázkách, na něž jim tehdejší totalitní společnost nemohla odpovědi poskytnout. Po obdržení informace od důvěrnice Ivany, že se někteří z jejích spolužáků schází s p. Dolistou, bylo začátkem dubna téhož roku předvoláno k výslechu sedm studentů SZTŠ. Z jednotlivých výslechů těchto studentů poskládala mělnická StB mozaiku Dolistovy „trestné činnosti“, a konečně se tím naskytla příležitost nežádoucí činnost faráře zastavit.¹⁶³

Státní bezpečnost proto vypracovala návrh obžaloby, podle něhož se J. Dolista dopustil trestného činu maření dozoru nad církvemi a náboženskými organizacemi podle § 178 trestního zákona tím, že výše zmíněné schůzky se studenty nenahlásil ani nepožádal o svolení tajemníka mělnického ONV pro věci církevní. Když se k věci nevyjadřoval litoměřický ordinariát, vedený prokomunistickým generálním

---

¹⁶¹ VLČEK, Tomáš. Státní bezpečnost – akce Kněz. In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 27.03.2023]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/stb/stb_a_knez.php; VLČEK, Tomáš. Státní bezpečnost – akce Zahradník. In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 27.03.2023]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/stb/stb_a_zahradnik.php

¹⁶² VLČEK, Tomáš. Státní bezpečnost – akce Kněz. In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 27.03.2023]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/stb/stb_a_knez.php; Příběh pamětníka v rámci projektu Paměť národa: příběhy z Prahy 2. *Pametnaroda.cz* [online]. © 2008-2023 Paměť národa [cit. 27.03.2023]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/dolista-josef-20200903-0>

¹⁶³ Tamtéž

vikářem J. Hendrichem, pod který p. Dolista spadal, vložil se do této záležitosti dopisem pražský arcibiskup kardinál Tomášek, který ve svém dopise velmi ostře odsoudil porušování práva na svobodu vyznání zaručeného Ústavou, a označil trestní stíhání J. Dolisty jako nezákonné. Kardinálův dopis byl však založen a bylo rozhodnuto na něj nereagovat, protože se mělo údajně jednat o provokaci. Proto byl o týden později zaslán druhý dopis, tentokrát však okresní správě SNB v Mělníku, ve kterém stálo: „*Při jednání o věci kaplana Dolisty někteří církevní činitelé soudí, že ze strany Bezpečnosti došlo k porušení Ústavy a nerespektování Helsinských dohod.*“ Začátkem října o tomto případu informovalo také rádio Vatikán a celá záležitost dostala mezinárodní kontext. Časem se začaly objevovat nedostatky obžaloby a koncem listopadu byla okresním prokurátorem stažena. V únoru následujícího roku byla přepracovaná obžaloba schválena krajskou prokuraturou s instrukcemi, že při závěrečné řeči má být zdůrazněno, že mimo ilegální náboženské výuky mělo docházet také k mimonáboženským debatám o postavení církve v ČSSR a PLR, a že o ilegálnosti této výuky J. Dolista věděl a podnikl kroky k jejímu utajení. Nicméně i tato žaloba byla později stažena a navrácena k přepracování. Generální prokuraturou byl vypracován ještě jeden návrh obžaloby, ale ani ten však nebyl realizován a případ byl bez soudního projednání odložen. Z pohledu StB se však jednalo o úspěšnou realizaci akce Kněz, z Mělníka byl odstraněn oblíbený farář a celý případ měl sloužit jako preventivní opatření proti případným dalším Dolistovým aktivitám.¹⁶⁴

6.2.2.2 Akce Zahradník

Po získané informaci od důvěrnice Ivany o schůzkách studentů SZTŠ s J. Dolistou se jejich poslední setkání konalo 7. dubna 1982. Vyslechnutí studenti byli i přes překvapivou korektnost vyšetřovatelů StB několik dní po výsledku zavření do sebe a začali mezi spolužáky hledat donašeče. Obrátili však svou pozornost špatným směrem, na Ivanu podezření nepadlo. Ta toho patřičně využila a o situaci ve třídě nadále informovala svého „řídícího orgána“.¹⁶⁵

---

¹⁶⁴ VLČEK, Tomáš. Státní bezpečnost – akce Kněz. In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 27.03.2023]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/stb/stb_a_knez.php; *Securitas imperii: sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování činnosti Státní bezpečnosti ve Vydavatelství a nakladatelství Ministerstva vnitra České republiky, 1994-. ISBN 80-86621-01-4. ISSN 1804-1612., s. 62-69

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 64-66; VLČEK, Tomáš. Státní bezpečnost – akce Zahradník. In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 27.03.2023]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/stb/stb_a_zahradnik.php

Z důvodu „hrozícího dostudování“ studentů SZTŠ byli studenti polovinou května znovu vyslechnuti.¹⁶⁶ K výsledku byli předvoláni také manželé Slavíkovi, kteří pracovali jako vychovatelé na internátu SZTŠ a o stycích svých svěřenců s J. Dolistou věděli. StB o celé záležitosti informovala vedení školy a svazácké organizace. Pedagogická rada dvěma studentům, Böhmovi a Vankemu, dne 19. května 1982 přerušila studium a podala školskému odboru středočeského KNV návrh na zahájení vylučovacího řízení a OV SSM návrh na vyloučení z SSM, přičemž oběma studentům chyběly pouhé dva dny do maturity. Zbylým sedmi studentům byly rozhodnutím pedagogické rady sníženy známky z chování o jeden či dva stupně, což v důsledku znamenalo, že nebudou přijati na žádnou vysokou školu v ČSSR. A manželům Slavíkovým byl na konci června téhož roku ředitelem školy ukončen pracovní poměr.¹⁶⁷

Dne 30. června 1982 byla tedy akce Zahradník úspěšně ukončena. Náčelník tehdejší mělnické OStB setrval ve své funkci až do ledna 1990 a v dubnu téhož roku byl z „vážných důvodů“ uvolněn ze služebního poměru. Jeden z vyšetřovatelů této akce E. Zavadil byl zřejmě za zásluhy v roce 1983 přeložen ke krajské správě StB do Prahy, a ze služebního poměru byl poté propuštěn na konci července roku 1990. Druhý z vyšetřovatelů StB V. Mulák odešel od StB již na konci roku 1983 „bez uvedení vážných důvodů“. A ani důvěrnice Ivana, ani vyšetřovatelé Státní bezpečnosti, kteří jsou zodpovědní za tuto perzekuci dvanácti nevinných občanů, dnes za své činy nejsou trestě postižitelní.¹⁶⁸

---

¹⁶⁶ Společně s dříve vyslechnutými studenty byly k výsledku také přizvány dvě studenty z nižších ročníků, které se ke skupině časem připojily.

¹⁶⁷ Tamtéž

¹⁶⁸ *Securitas imperii: sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování činnosti Státní bezpečnosti ve Vydavatelství a nakladatelství Ministerstva vnitra České republiky, 1994-. ISBN 80-86621-01-4. ISSN 1804-1612., s. 66, 70-71

Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo seznámit čtenáře s tematikou Státní bezpečnosti, jejím vývojem, organizací a činností. Pro vypracování práce byl kromě odborné literatury, článků a sborníků využít také Archiv bezpečnostních složek v Praze, který získané informace nepostradatelně doplňoval. Bylo velice zajímavé sledovat v průběhu zpracovávání této práce vývoj a intriky komunistické strany na cestě za mocí a plošnou kontrolou společnosti pomocí Státní bezpečnosti. V této práci je pro úplnost také věnována kapitola vývoji bezpečnostního aparátu první Československé republiky a vzniku, organizaci a činnosti Obranné zpravodajské služby, jako přímého předchůdce StB. Vývoj Státní bezpečnosti, který přinesly události po 2. světové válce, její zneužívání komunistickou stranou k získání a upevnění moci ve státě a následné kontrole společnosti, však s funkcí StB v první republice neměl mnoho společného.

Vývoj a organizace Státní bezpečnosti byla od počátku v obnovené Československé republice velmi složitá. Po ovládnutí Státní bezpečnosti zakonspirováním komunistické zpravodajské služby do této složky a následném státním převratu hrála Státní bezpečnost při formování režimu velice důležitou roli. Po „Vítězném únoru“ začaly počty příslušníků StB značně narůstat a v období do roku 1968 proběhlo několik reorganizací. Toto období bylo rovněž jedno z nejtemnějších období komunistického režimu. StB byla využívána k prosazení aktuální politiky KSČ a k zajištění kontroly nad společností, přičemž největší část činnosti Státní bezpečnosti tvořila výroba politických procesů, jimiž se komunistická strana zbavovala svých nepřátel. Rovněž jsou s tímto obdobím spojeny také jedny z nejznámějších tajných akcí StB. V práci je za účelem přiblížení činnosti Státní bezpečnosti této doby uvedena akce Kámen, která byla jednou z nejpodlejších provokací StB vůbec a poté akce Neptun, kterou lze na druhou stranu i z dnešního pohledu považovat jako jednu z mála pozitivních, protože zabránila udělení amnestie nacistickým válečným zločincům vězněným na západě.

Významné změny přinesl také rok 1968, kdy se v důsledku omezení cenzury a dosud nevídané svobody v komunistickém Československu začala objevovat kritika Státní bezpečnosti, jejích postupů a vytváření politických procesů v 50. letech. Politické změny v období Pražského jara navíc vyústily v požadavek změny zaměření StB pouze na ochranu státu proti činnosti nepřátelských center ze zahraničí a oddělení rozvědky od ministerstva vnitra a Státní bezpečnosti. Reforma

bezpečnostního aparátu byla velice kontroverzní záležitostí, která tehdejší funkcionáře KSČ rozdělila na dvě části, a mj. se také stala jedním z důvodů invaze vojsk Varšavské smlouvy, kterou byl tento pokus o reorganizaci zastaven.

Poslední kapitolou StB, totalitního režimu a také této práce je období normalizace. Kromě organizačních změn spojených především s federalizací republiky se touto dobou režim vrátil o několik let nazpět a spolu s ním také metody práce Státní bezpečnosti. V roce 1968 se zformovalo několik skupin a organizací, které pro StB představovaly na další roky jasného nepřítele. S vyhlášením Charty 77 byla poté odstartována nová vlna brutálností a psychického teroru vyvíjeného na režimu nepřátelské osoby, kdy místo zavírání těchto osob do vězení byla vymyšlena akce Asanace, která se snažila fyzickým i psychickým nátlakem tyto osoby vyhnat do exilu. V práci je uveden také počin mělnické StB, která se svým dvojitým „úspěchem“ zbavila zdejšího oblíbeného kněze a devíti studentům zabránila ve studiu na jakékoli vysoké škole v tehdejší ČSSR.

Komplikovanost a rozsah problematiky Státní bezpečnosti nedovoluje její kompletní shrnutí do jedné práce. To dokazuje také velké množství publikací, které se převážně zaměřují pouze na určitý časový úsek, ve kterém se od nějakého významného milníku odráží vývoj StB na několik následujících let. Tato práce se přesto snaží, alespoň povrchově, pokrýt celé období vztahující se k vývoji, organizaci a činnosti StB od jejího vzniku v roce 1945 až po zrušení rozkazem ministra vnitra v roce 1990.

Resumé

The main aim of this bachelor thesis was to introduce the reader to the topic of the State Security, its development, organization and activities. For the elaboration of this thesis, besides the specialized literature, articles and collections, the Archive of Security Forces in Prague was also used, which was an indispensable supplement to the information obtained. It was very interesting to observe the development and intrigues of the Communist Party on its way to power and control of society through the State Security. For the sake of its completeness, this work also includes a chapter on the development of the security apparatus of the first Czechoslovak Republic and the establishment, organisation and activities of the Defence Intelligence Service, as the direct predecessor of the StB. However, the development of the State Security, which was brought about by the events after World War II, its abuse by the Communist Party to gain and consolidate power in the state and the subsequent control of society, had little to do with the function of the StB in the First Republic.

The development and organisation of the State Security in the restored Czechoslovak Republic was since its establishment very complex. After the takeover of the State Security by the intelligence service under control of the Communist Party and the subsequent coup d'état, the State Security played a very important role in the formation of the regime. After the "Victorious February", the number of StB members began to increase considerably and in the period up to the year 1968 several reorganisations took place. This period was also one of the darkest periods of the communist regime. The StB was used to enforce the current policies of the Communist Party and to ensure control over society, with the largest part of the State Security's activities being the production of political trials to rid the Communist Party of its enemies. Some of the StB's most notorious covert actions are also associated with this period of the regime. In this thesis, are in order to bring the activities of the State Security of this period closer to the reader described, the Operation Border Stone, which is one of the most vile and shocking provocations of the StB ever, and on the other hand, the Operation Neptune, which can be considered, even from today's perspective, as one of the few positive ones, because it prevented the granting of amnesty to Nazi war criminals imprisoned in the West.

Another significant changes brought the year 1968, when, as a result of the limitation of censorship and the unprecedented freedom in communist

Czechoslovakia, criticism of the State Security, its procedures and the creation of political processes in the 1950s began to appear. Moreover, the political changes during the Prague Spring resulted in a demand for a change of the focus of the StB only to the protection of the state against the activities of hostile centers from abroad and insisted on the separation of intelligence from the Ministry of the Interior and the State Security. The reform of the security apparatus was a highly controversial issue that divided the Communist Party officials of the time into two parts, and among other things, it also became one of the reasons for the invasion of the Warsaw Pact troops, which halted this attempt at reorganisation.

The last chapter of the StB, the totalitarian regime and this thesis is the period of normalisation. In addition to the organisational changes associated primarily with the federalisation of the republic, this period saw the regime go back several years and with it the methods of work of the State Security. In 1968, several groups and organisations were formed that were a clear enemy for the StB for years to come. With the promulgation of Charter 77, a new wave of brutality and psychological terror was then unleashed on persons hostile to the regime, and instead of imprisoning these persons, the Asanace operation was devised, which sought to drive them into exile by physical and psychological coercion. The thesis also mentions the actions of the StB in Mělník, which, in a double "success", got rid of a popular local priest and prevented nine students from studying at any university in the then Czechoslovakia.

The complexity and scope of the issue of the State Security does not allow its complete summary in a single thesis. This is also evidenced by the large number of publications, which mostly focus only on a certain period of time, in which the development of the StB is reflected from a significant milestone to several subsequent years. Nevertheless, this work attempts, at least superficially, to cover the entire period relating to the development, organisation and activities of the StB from its establishment in 1945 to its abolition by order of the Minister of the Interior in 1990.

Použitá literatura a prameny

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek, fond Velitelství StB 310-1-12

Archiv bezpečnostních složek, fond Velitelství StB 310-4-3

Archiv bezpečnostních složek, fond Velitelství StB 310-4-9

Archiv bezpečnostních složek, fond Velitelství StB 310-4-11

Archiv bezpečnostních složek, fond Velitelství StB 310-21-1

Archiv bezpečnostních složek, fond Velitelství StB 310-21-4

Archiv bezpečnostních složek, fond Velitelství StB 310-21-5

Archiv bezpečnostních složek, fond Velitelství StB 310-21-6

Archiv bezpečnostních složek, fond Velitelství StB 310-21-7

Archiv bezpečnostních složek, fond Velitelství StB 310-21-8

Literatura

DRDA, Adam, Petr DUDEK, Tomáš NĚMEČEK a Prokop TOMEK. *Příběhy bezpráví: Jeden svět na školách : metodická příručka*. Praha: Člověk v tísni, 2012. ISBN 978-80-87456-32-3.

DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 978-80-86621-27-2.

HANZLÍK, František. *Tajné služby na cestě KSČ k moci 1945-1948: únor 1948 - výsledek nerovného zápasu*. Praha: Academia, 2021. 1938-1953. ISBN 978-80-200-3125-9.

HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum Praha, 1990. ISBN 80-85207-01-x.

KAŇÁK, Petr, Jiřina DVOŘÁKOVÁ a Zdeňka JUROVÁ. *Československá rozvědka a pražské jaro*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-46-1.

KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: historie působení STB jako mocenského nástroje KSČ : 1948-1956*. 2. vydání (1. vydání v nakladatelství Kniha Zlin). Praha: Kniha Zlin, 2021. Hot history. ISBN 978-80-7662-136-7.

KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997. Knihy dokumenty. ISBN 80-85765-73-X.

KAPLAN, Karel. *Protistátní bezpečnost: 1945-1948 : historie vzniku a působení STB jako mocenského nástroje KSČ*. Praha: Plus, 2015. ISBN 978-80-259-0364-3.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2., opr. vyd. Praha: Libri, 2003. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-195-7.

KROUPA, Vlastislav. *Historie SNB v dokumentech*. Praha: Naše vojsko, 1984.

MACEK, Pavel. *Dějiny policie a četnictva*. Přeložil Lubomír UHLÍŘ. Praha: Police History, 1999. ISBN 80-902670-0-9.

MALÝ, Karel a Ladislav SOUKUP, ed. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0863-4.

NAVARA, Luděk a Josef ALBRECHT. *Abeceda komunismu*. Brno: Host, 2010. ISBN 978-80-7294-340-1.

PERSAK, Krzysztof, Łukasz KAMIŃSKI, Pavel ŽÁČEK a Petr BLAŽEK, ed. *Čekisté: orgány státní bezpečnosti v evropských zemích sovětského bloku 1944-1989*. Přeložil Markéta PÁRALOVÁ TARDY. Praha: Academia, 2019. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-3048-1.

SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-25-4.

SNÍTIL, Zdeněk. *Stručný přehled dějin SNB [Sbor národní bezpečnosti]*. Praha: Správa pro politických, vzděl., kulturní a propagační činnost FMV, 1981.

TOMEK, Prokop. *Estébáckou Prahou: průvodce po pražských sídlech Státní bezpečnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Praha: Academia, 2020. Průvodce (Academia). ISBN 978-80-200-3098-6.

TOMEK, Prokop. *Okres na východě 1960-1989: občané a nejnižší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-944-7.

ŽÁČEK, Pavel. KGB a srpen 1968. Role sovětských „poradců“ při okupaci Československa. In: Svoboda, Libor (ed.). *Solitér: pocta historikovi Václavu Veberovi*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2012. ISBN 978-80-87211-69-4.

ŽÁČEK, Pavel. *Nástroj triedneho štátu: organizácia ministerstiev vnútra a bezpečnostných zborov 1953-1990*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2005. Dokumenty (Ústav pamäti národa). ISBN 80-969-296-2-3.

Sborníky

KVAPILOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945 – 1950 se zaměřením na veřejněbezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku. In Sborník archivu ministerstva vnitra 1/2003 [online]. Praha: Odbor archivní a spisové služby MV ČR, 2003 [cit. 2023-02-18]. Internetová verze Sborníku AMV 1/2003. Dostupné z: <https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik1-2003/sbornik1.pdf>.

ROUBÍK, František: Sborník věd právních a státních č. 39, Pokusy o zřízení četnictva v Čechách, Praha 1939

Securitas imperii: sborník k problematice bezpečnostních služeb. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování činnosti Státní bezpečnosti ve Vydavatelství a nakladatelství Ministerstva vnitra České republiky, 1994-. ISBN 80-86621-01-4. ISSN 1804-1612.

Internetové zdroje

Historie policie a četnictva - Policie České republiky. *Úvodní strana - Policie České republiky* [online]. Copyright © 2023 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 12.02.2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/historie-policie-a-cetnictva.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

Příběh pamětníka v rámci projektu Paměť národa: příběhy z Prahy 2. *Pametnaroda.cz* [online]. © 2008-2023 Paměť národa [cit. 27.03.2023]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/dolista-josef-20200903-0>

RŮŽIČKA, Daniel. Bezpečnostní aparát v období Pražského jara. In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 18.03.2023]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/1968/1968_07.php

RŮŽIČKA, Daniel. Státní bezpečnost – akce Neptun. In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/stb/stb_a_neptun.php

RŮŽIČKA, Daniel. Státní bezpečnost (StB). In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: <https://www.totalita.cz/stb/stb.php>

SCHOVÁNEK, Radek. Svazek Dialog. In: *ludvikvaculik.cz* [online]. © Ludvikvaculik.cz, webmaster: Hana Francová. [cit. 18.03.2023]. Dostupné z: <https://ludvikvaculik.cz/r-schovanek-svazek-dialog>

TOMEK, Prokop. Státní bezpečnost – akce Kámen. In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 15.03.2023]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/stb/stb_a_kamen.php

VLČEK, Tomáš. Státní bezpečnost – akce Kněz. In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 27.03.2023]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/stb/stb_a_knez.php

VLČEK, Tomáš. Státní bezpečnost – akce Zahradník. In: *Totalita.cz* [online]. Copyright © 1999 - 2023 Tomáš Vlček, všechna práva vyhrazena. [cit. 27.03.2023]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/stb/stb_a_zahradnik.php

Právní předpisy

Zákon č. 1/1895 ř. z. o četnictvu

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 165/1920 Sb. z. a n., jímž se vláda zmocňuje zřizovati státní policejní úřady

Zákon č. 299/1920 Sb. z. a n., o četnictvu

Zákon č. 230/1922 Sb. z. a n., o sborech stráže bezpečnosti

Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky

Zákon č. 28/1928 Sb. z. a n. jímž se doplňují a mění zákon o četnictvu a o sborech stráže bezpečnosti

Zákon č. 208/1931 Sb. z. a n., o zřizování státních policejních úřadů

Zákon č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti

Zákon č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti

Zákon č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti

Vládní nařízení č. 295/1922 Sb. z. a n., o sborech stráže bezpečnosti

Vládní nařízení č. 51/1936 Sb. z. a n., o organizaci policejní správy a služby a o některých jiných opatřeních v oboru vnitřní správy

Vládní nařízení č. 4/1945 Sb., o volbě a pravomoci národních výborů

Nařízení předsednictva Slovenské národní rady č. 6/1945 Sb. n. SNR, o rozpuštění četnických a policejních organizací a formací

Nařízení předsednictva Slovenské národní rady č. 7/1945 Sb. n. SNR, o organizaci bezpečnostní služby

Vyhláška ministra vnitra č. 538/1920 Sb. z. a n., o zřízení policejního ředitelství v Bratislavě a pohraničního policejního komisařství v Petružalce

Vyhláška ministra vnitra č. 646/1920 Sb. z. a n., o zřízení policejního ředitelství v Košicích

Vyhláška ministra vnitra č. 43/1945 Sb., o platnosti ústavního dekretu presidenta republiky č. 18/1944 Úř. věst. čsl., o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění

Televizní pořady

Tajné akce StB, 3. díl, Akce Asanace. TV, ČT1, 2008. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10209991308-tajne-akce-stb/409235100221003/>

Tajné akce StB, 4. díl, Akce Kameny. TV, ČT1, 2008. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10209991308-tajne-akce-stb/409235100221004/>

Tajné akce StB, 10. díl, Akce Neptun. TV, ČT1, 2009. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10209991308-tajne-akce-stb/409235100221010/>